

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Голова приймальної комісії
Роман ПЕТРИШИН

«24» січня 2022 р.

ПРОГРАМА
вступного фахового випробування
на здобуття третього (освітньо-наукового) рівня

Ступінь вищої освіти: доктор філософії (PhD)

Галузь знань: 08 «Право»

Спеціальність: 081 «Право»

Схвалено Вченою радою юридичного факультету

«26» січня 2022 р., протокол № 7

Голова вченої ради
юридичного факультету

д.ю.н. Віталій ВДОВІЧЕН

Чернівці - 2022

Програма вступного випробування на рівень вищої освіти «доктор філософії» зі спеціальності 081 «Право» ЧНУ ім. Ю.Федьковича, 2022

Укладачі:

- **Вдовічен В.А.**, доктор юридичних наук, доцент
- **Пацурківський П.С.**, доктор юридичних наук, професор
- **Меленко С.Г.**, доктор юридичних наук, професор
- **Щербанюк О.В.**, доктор юридичних наук, професор
- **Гаврилюк Р.О.**, доктор юридичних наук, доцент
- **Жаровська Г.П.**, доктор юридичних наук, доцент
- **Гураленко Н.А.** доктор юридичних наук, доцент
- **Меленко О.В.**, кандидат юридичних наук, доцент

Вступ

Фахове випробування в аспірантуру за Освітньо-науковою програмою підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії (PhD) за спеціальністю 081 Право (з доповненнями та уточненнями, внесеними Вченою радою університету від 31.08.2016., протокол №8; Вченою радою університету від 26.12.2017 р., протокол №14; Вченою радою університету від 18.02.2019 р., протокол №3, Вченою Радою університету, протокол № 5 від 02.11.2020 р) передбачає складання вступного комплексного екзамену.

Вступний екзамен має на меті визначення готовності вступників до аспірантури до здійснення науково-дослідницької діяльності зі спеціальності 081 «Право». У межах цього екзамену перевіряється й оцінюється практична та науково-теоретична підготовка вступників, а саме: здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності; здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні; здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосовування інститутів публічного права, приватного права, кримінальної юстиції та професійної відповідальності правника.

Програма фахового вступного випробування включає питання з наступних модулів: Верховенство права: методологія тлумачення і застосування; Європейська конвенція захисту прав людини і основоположних свобод: методологія тлумачення і застосування; Приватне право: методологія тлумачення і застосування; Публічне право: методологія тлумачення і застосування; Кримінальне право: методологія тлумачення і застосування; Професійна відповідальність правника.

Оцінка за результатами вступного фахового випробування для здобуття вищої освіти за Програмою приймається методом відкритого голосування усіх членів ЕК та оголошується вступнику відразу після завершення іспиту.

У випадку оскарження вступником виставленої йому членами ЕК оцінки Апеляційна комісія виносить остаточне рішення з даного питання на основі аналізу письмого чорновика усної відповіді або запису її електронними носіями інформації.

Процедура екзамену є відкритою.

Знання здобувачів ступеня доктора філософії з трьох питань екзаменаційного білета, оцінюється за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує здобувач, який всебічно і глибоко володіє програмовим матеріалом, може аналізувати та синтезувати правову інформацію, здатний обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуті юридичну аргументацію, засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою та може аналізувати інформацію з різних джерел (доктринальних, нормативних, правозастосовних), здатен продукувати нові думки та ідеї стосовно оцінки правових явищ та правозастосовної діяльності та вільно їх висловлювати.

оцінку «добре» (80-89 балів, В) – заслуговує здобувач освітнього ступеня доктора філософії, який повністю опанував і вільно володіє програмовим матеріалом, має системні знання по тематиці визначених у програмі шести модулів, має здатність до самостійного пошуку інформації, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою та може аналізувати інформацію з різних джерел (доктринальних, нормативних, правозастосовних), здатен продукувати нові думки та ідеї стосовно оцінки правових явищ та правозастосовної діяльності, однак, не в усіх питаннях добирає чітку аргументацію для обґрунтування своєї позиції та думки.

оцінку «добре» (70-79 бал, С) заслуговує здобувач освітнього ступеня доктора філософії, який навчальну програму опанував, але є незначні прогалини у знаннях, вміє порівнюва-

ти, узагальнювати, систематизувати інформацію, що стосується оцінки правових явищ та правозастосовної діяльності, засвоїв основну літературу, яка представлена програмою;

оцінку «задовільно» (60-69 бали, D) – заслуговує здобувач освітнього ступеня доктор філософії, який знає основний програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшої наукової роботи та використання його у майбутній професії, ознайомлений з основною літературою, яка представлена програмою, але допускає помилки при виконанні завдань, хоча при вказівці на помилки, може знайти шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (50-59 бали, E) – заслуговує здобувач освітнього ступеня доктора філософії, який володіє основним програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшої наукової роботи та практичної діяльності, однак, виконання завдань задовольняє мінімальні критерії.

оцінка «незадовільно» (35-49 балів, FX) – виставляється здобувачеві освітнього ступеня доктора філософії, який виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (0-35 балів, F) – виставляється здобувачеві освітнього ступеня доктора філософії, який володіє навчальним матеріалом тільки на рівні репродукування і не може продовжувати навчання за відповідним освітнім рівнем, оскільки не готовий до пошуку, оброблення на аналізу інформації, не може продукувати нові думки та ідеї стосовно оцінки правових явищ та правозастосовної діяльності.

МОДУЛЬ 1.

Верховенство права: методологія та методика застосування

Тема 1. Вступ: поняття, світоглядні та методологічні засади доктрини і принципу верховенства права

Поняття доктрини верховенства права та принципу верховенства права. Етимологія та семантика слів «право» і «закон» в англійській мові. Тлумачення понять «право» і «закон» у системі загального права. Етимологія та семантика слів «право» і «закон» в українській мові. Тлумачення понять «право» і «закон» у правовій системі України. Архетипи правової культури «доктрина верховенства права» та «принцип верховенства права». Співвідношення понять «верховенство права» та «верховенство закону».

Верховенство права як одна з основоположних загальнолюдських цінностей. Поняття та природа загальнолюдських цінностей. Онтологічна укоріненість загальнолюдських цінностей. Історичний та соціокультурний характер загальнолюдських цінностей. Загальнолюдські цінності як антропосоціокультурні коди правових та юридичних конструкцій. Верховенство права як основоположний соціальний конструкт. Верховенство права як ключова загальнолюдська цінність.

Джерела доктрини та принципу верховенства права. Поняття та природа світоглядного джерела права. Властивості світоглядного джерела права. Види світоглядних джерел права. Давньогрецька людиноцентристська філософія як світоглядне джерело верховенства права. Давньоримський антропосоціокультурний переворот. Давньоримська державоцентристська філософія як світоглядне джерело верховенства права. Християнське вчення як світоглядне джерело верховенства права. Особлива роль протестантизму в утвердженні сучасної парадигми доктрини та принципу верховенства права. Антропосоціокультурні та правові доктрини Томаса Гобса, Джона Лока, Жан-Жака Руссо і Шарля-Луї Монтеск'є як світоглядні джерела верховенства права. Позитивні світоглядні джерела верховенства права Середньовіччя та Нового Часу: Magna Carta (Велика Хартія Вольностей) 1215 р.; Американська Декларація незалежності 4 липня 1776 р.; Конституція США 1787 р.; Французька Декларація прав людини і громадянина 1789 р.

Тема 2. Природа та зміст доктрини і принципу верховенства права

Основоположні типи доктринальних підходів до розуміння доктрини і принципу верховенства права у західній правовій культурі. Поняття, природа та ознаки типу доктринального підходу до розуміння верховенства права. Антропосоціокультурний тип доктринальних підходів до розуміння доктрини і принципу верховенства права у Західній пізнавальній традиції. Людиноцентристська матриця права індивіда на право як парадигмальне ядро антропосоціокультурного типу доктринальних підходів до розуміння верховенства права у західній пізнавальній традиції. Найпоширеніші види антропосоціокультурного типу доктринальних підходів до розуміння верховенства права у західній пізнавальній традиції. Позитивістський тип доктринальних підходів до розуміння доктрини і принципу верховенства права у західній пізнавальній традиції. Етатистська матриця суб'єкта позитивного (державного) права як парадигмальне ядро позитивістського типу доктринальних підходів до розуміння верховенства права у західній пізнавальній традиції. Найпоширеніші види позитивістського типу доктринальних підходів до розуміння верховенства права у західній пізнавальній традиції. Спільні риси та відмінності антропосоціокультурних та позитивістських концепцій і доктрин розуміння верховенства права у західній пізнавальній традиції.

Концептуальні підходи до розуміння доктрини і принципу верховенства права у вітчизняній правовій культурі. Особистісне начало у культурі Київської Русі як витік доктрини і принципу верховенства права в Україні. Ідеї гуманізму в українській культурі XV – XVII стст. Філософія Г.С.Сковороди як найвище досягнення українського світоглядного персоніцентризму. Відродження особистісного начала в пострадянській українській культурі. Революція гідності в Україні 2013/2014 рр. Ціннісний вибір України. Антропосоціокультурні пе-

редумови європейського вибору України. Риси української ментальності як фактори цивілізаційного вибору України. Парадигмальна протилежність персоноцентризму як матриці праворозуміння українського соціуму та державоцентризму як матриці праворозуміння російського соціуму.

Антропосоціокультурний тип доктринальних підходів до розуміння природи верховенства права. Властивості верховенства права: буттєва (онтологічна) укоріненість верховенства права; буттєвий примат блага (потреб) людини стосовно її прав; буттєвий примат прав людини відносно її обов'язків; необхідність врахування індивідом життєвих потреб Іншого; спонтанність верховенства права. Ознаки (форми прояву) верховенства права. Співвідношення внутрішньої сторони (властивостей) та зовнішньої сторони (форм прояву) верховенства права.

Позитивістський тип доктринальних підходів до розуміння природи верховенства права. Ознаки верховенства права: історичний характер верховенства права; санкціонованість верховенства права державою; позитивна форма укорінення верховенства права; верховенство права як верховенство закону; пріоритетність прав публічних суб'єктів стосовно прав людини.

Тема 3. Закріплення доктрини і принципу верховенства права у Загальній Декларації людських прав ООН 1948 р., у Європейській конвенції про захист людських прав і основоположних свобод 1950 р. та в Конституції України

Трагічні наслідки панування мілітарних та тоталітарних політичних режимів у першій половині ХХ ст. Людиноцентристський соціокультурний та ментальний переворот у Європі та на Заході в цілому в середині ХХ ст. Утвердження верховенства права, плюралістичної демократії та прав людини як нових європейських та західних загалом основоположних цінностей. Фіксація принципу верховенства права Загальною Декларацією прав людини ООН 1948 р. Закріплення принципу верховенства права Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Атрибутивні компоненти сучасної демократичної Конституції України. Особливості онтологічної структури Конституції України та закріплення у ній доктрини і принципу верховенства права. Особливості парадигмальної матриці прав людини та основоположних свобод у Конституції України. Доктрина і принцип верховенства права у його проявах через конституційні права і свободи людини та інші окремі інститути конституційного права України. Верховенство права як заперечення Конституцією України свавільної влади. Верховенство права як рівність кожного індивіда перед законом, переусім перед Конституцією України. Верховенство права як вираження того факту, що Конституція України є не джерелом прав людини, а їхнім *наслідком*.

Тема 4. Офіційне тлумачення доктрини і принципу верховенства права Венеційською Комісією у спеціальній доповіді «Верховенство права» на 86-му пленарному засіданні Комісії 25-26 березня 2011 року

Венеційська Комісія як інституція спонтанного (недержавного) правового порядку. Парадигмальні природа та особливості тлумачення доктрини і принципу верховенства права Венеційською Комісією. Динамічність тлумачення доктрини і принципу верховенства права Венеційською Комісією.

Мета доповіді Венеційської Комісії «Верховенство права». Венеційська Комісія про історичні витоки понять «Rule of Law», «Etat de droit» та «Rechtsstaat». Концепція верховенства права А.В. Дайсі як його англійська версія. Німецька концепція правової держави. Французька концепція правової держави. Інтегральна концепція верховенства права як здійснення влади на основі права та стосунків між особою та державою на цій же основі. Венеційська Комісія про верховенство права у позитивному праві. Верховенство права у міжнародному праві. Верховенство права у національному праві. Венеційська Комісія про пошук чіткого розуміння верховенства права. Венеційська Комісія про вісім «інгредієнтів» принципу верховенства права: доступність закону (у тому значенні, що закон має бути зрозумілим, чітким та

передбачуваним); питання юридичних прав мають бути вирішені нормами права, а не на основі дискусії; рівність перед законом; влада повинна здійснюватись у правомірний, справедливий та розумний спосіб; права людини мають бути захищені; мають бути забезпечені засоби для вирішення спорів без надмірних матеріальних витрат та надмірної тривалості; суд має бути справедливим; дотримання державою як її міжнародно-правових обов'язків, так і тих, що зумовлені національним правом.

Венеційська Комісія про консенсусне розуміння обов'язкових елементів поняття «верховенство права», а також таких самих елементів поняття "Rechtsstaat", які є не лише формальними, але й субстантивними (матеріальними): 1) законності, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права; 2) юридичної визначеності; 3) заборони свавілля; 4) доступу до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; 5) дотримання прав людини; 6) рівності перед законом та заборони дискримінації.

Венеційська Комісія про нові виклики доктрині і принципу верховенства права. Висновки спеціальної доповіді Венеційської Комісії «Верховенство права». Контрольний перелік питань Венеційської Комісії для оцінки стану верховенства права в окремих державах.

Тема 5. Еталонні тести (мірило верховенства права), ухвалені Венеційською Комісією на 106-му пленарному засіданні 11-12 березня 2016 року

Еталонні тести (мірило правовладдя), ухвалені Венеційською Комісією на 106-му пленарному засіданні 11-12 березня 2016 року:

І. Законність: Чи визнано ієрархічну вищість приписів актів права? Чи є наявною писана Конституція? Чи забезпечено відповідність законодавства Конституції? Чи ухвалення законодавства відбувається без затримки, якщо цього вимагає Конституція? Чи дії виконавчої влади відповідають Конституції та іншим приписам права? Чи ухвалення підзаконних актів відбувається без затримки, якщо того вимагає законодавство? Чи є наявним дієвий судовий нагляд за відповідністю актів і рішень виконавчої влади приписам актів права? Чи застосовується такий контроль щодо актів і рішень, що їх ухвалюють незалежні агенції та суб'єкти приватного сектору, які виконують публічні функції? Чи гарантовано дієвий юридичний захист індивідуальних людських прав від їх порушення суб'єктами приватного сектору?

Чи органи публічної влади діють на підставі встановлених приписів права (standing law)? Чи визначено приписами права повноваження органів публічної влади? Чи є окреслення повноважень на розмежування їх між різними органами влади чітким? Чи встановлено приписами права процедури, що їх органи публічної влади мають дотримуватися? Чи можуть органи публічної влади діяти без юридичного підґрунтя? Чи виконують органи публічної влади свої позитивні обов'язки, забезпечуючи реалізацію та дієвий захист людських прав? Чи встановлено приписами права рівносильні гарантії на випадки, коли здійснення публічних функцій делеговано суб'єктам приватного сектору?

Чи забезпечує національна юридична система неухильне додержання державою зобов'язань, взятих нею за міжнародним правом? Зокрема: Чи забезпечує вона згідність із правом щодо людських прав, включно з обов'язковістю рішень міжнародних судів? Чи є наявними чіткі правила щодо імплементації таких зобов'язань у національне право?

Чи забезпечено верховенство законодавчої влади? Загальні й абстрактні норми містяться в акті парламенту чи в підзаконному акті, що ґрунтується на акті парламенту, окрім обмежених випадків, що їх передбачено Конституцією? Що це за винятки? Чи обмежено їх у часі? Чи є вони предметом парламентського контролю та судового нагляду? Чи є наявними дієві засоби протидії зловживанню? Якщо законодавчі повноваження делеговано виконавчій владі парламентом, то чи визначено чітко законодавчим актом мету, зміст та обсяг делегованих повноважень?

Чи є процес запровадження приписів права прозорим, підзвітним, демократичним і таким, що передбачає участь заінтересованих суб'єктів? Чи є наявними чіткі конституційні приписи стосовно зако-

нодавчої процедури? Чи забезпечено верховенство парламенту щодо визначення змісту законів? Чи має місце прилюдне обговорення пропонованого законодавства в парламенті та чи є належне його обґрунтування (наприклад, у вигляді пояснювальних документів, що додаються)? Чи має громадськість доступ до проектів актів законодавства, принаймні коли їх внесено до парламенту? Чи є в громадськості реальна можливість мати вплив? Чи здійснюється - де це є доречним - оцінювання наслідків законів ще до їх ухвалення (наприклад, щодо людських прав чи бюджетних наслідків)? Чи бере парламент участь у процесі проектування, ухвалення, інкорпорації та виконання міжнародних договорів?

Винятки із права за надзвичайних станів. Чи є наявними особливі приписи національного права, що застосовуються до надзвичайних станів (війна або інша надзвичайна ситуація, що загрожує життю нації)? Чи є за таких ситуацій можливим за національним правом відступ від прав людини? Якими є обставини та критерії, що їх встановлено як підставу для запровадження винятку? Чи забороняє національне право відступ від певних прав навіть за надзвичайного стану? Чи є способи відступу співвимірними (пропорційними), тобто чи звужено їх до тієї міри, що чітко обумовлена гострими потребами самого стану, його тривалості, умов та обсягу? Чи вони обмежені також за тривалістю, умовами і обсягом можливості виконавчої влади відступати від звичайного розподілу повноважень за надзвичайного стану? Якою є процедура запровадження надзвичайного стану? Чи існує парламентський контроль та судовий нагляд щодо дії та тривалості надзвичайного стану і щодо обсягу будь-якого відступу в його рамках?

Які заходи передбачено на забезпечення дієвого виконання приписів права органами публічної влади? Чи досліджуються перешкоди для виконання приписів актів права до та після їх ухвалення? Чи існують юридичні засоби протидії невиконанню законодавства? Чи передбачають закони чіткі й конкретні санкції за недотримання приписів актів права? Чи існує надійна й цілісна система примусового забезпечення правопорядку органами публічної влади на застосування таких санкцій? Чи застосовуються такі санкції послідовно?

Чи акти права гарантують, що вимоги правовладдя поширюються на недержавні структури, які цілком або частково взяли на себе виконання суспільних завдань і чий дії та рішення мають для звичайних людей наслідки, схожі на ті, що настають за діями й рішеннями органів публічної влади, а також чи є такі суб'єкти підзвітними в той самий спосіб, що й органи публічної влади?

II. Юридична визначеність: Чи акти права є доступними? Чи всі законодавчі акти оприлюднюються перед набранням ними чинності? Чи є легким доступ до них, наприклад, через безкоштовний Інтернет та/або в офіційних виданнях?

Чи судові рішення є доступними? Чи судові рішення є легко приступними для суспільства? Чи винятки [стосовно цього] є достатньо обґрунтованими?

Чи наслідки приписів права є передбачними? Чи укладено акти права в зрозумілий спосіб? Чи вказує нове законодавство чітко на те, що попередньо ухвалене (і яке саме) законодавство скасовано або змінено? Чи зміни інкорпоровано до зведеної версії приписів актів права, приступної для суспільства?

Чи є приписи актів права сталими та послідовними? Чи є приписи актів права сталими настільки, що вони зазнають змін лише за належного попередження про це? Чи є їх застосування послідовним?

Чи забезпечено поважання принципу легітимних очікувань?

Чи заборонено зворотну дію законодавства? Чи заборонено зворотну дію кримінального законодавства? Якою мірою запроваджено також загальну заборону щодо зворотної дії інших актів права? Чи є винятки з цих правил і, якщо так, то за яких умов?

Чи застосовуються принципи nullum crimen sine lege та nullum poena sine lege (немає злочину - немає закону - немає кару)?

Чи має місце дотримання res judicata? Чи забезпечено поважання принципу ne bis in idem (заборони повторного притягнення до відповідальності за те саме діяння)? Чи є можливим перегляд остаточного судового рішення? Якщо так, то за яких умов?

III. Запобігання зловживанню (надужиттю) повноваженнями: Чи є наявними юридичні гарантії щодо протидії свавіллю та зловживанню повноваженнями (detournement depouvoir) з боку органів публічної влади? Якщо так, то яким є юридичне джерело такої гарантії (Конституція, статутне право, судова практика)? Чи є наявними чіткі юридичні обмеження дискреційних повноважень, зокрема коли їх здійснюють органи виконавчої влади в управлінській діяльності? Чи є наявними механізми запобігання зловживанню дискреційними повноваженнями (detournement de pouvoir), реагування на зловживання ними та покарання за це? Якщо посадовцям надано дискреційні повноваження, чи передбачено судовий нагляд за їх здійсненням? Чи зобов'язані органи публічної влади надавати достатнє обґрунтування своїх рішень, особливо коли рішення зачіпають права особи? Чи брак обґрунтованості є справжньою підставою для оскарження таких рішень у суді?

IV. Рівність перед законом і недискримінація: Чи в Конституції закріплено принцип однакового ставлення до всіх індивідів, обов'язок держави сприяти забезпеченню рівності, так само як і право особи на свободу від дискримінації?

Чи забезпечено поважання принципу недискримінації? Чи забороняє Конституція дискримінацію? Чи гарантована недискримінація приписами права? Чи Конституція та/або законодавство чітко визначають і забороняють як безпосередню, так і опосередковану дискримінацію?

Чи гарантовано рівність за приписами права? Чи містить Конституція вимогу, щоб законодавство (включно з підзаконними актами) охороняло рівність за приписами права? Чи передбачає Конституція, що диференціювання мають бути об'єктивно обґрунтованими? Чи може законодавство, що порушує принцип рівності, бути оскаржене в суді? Чи є наявними особи або групи, що мають особливі юридичні привілеї? Чи ці винятки та/або привілеї засновано на легітимній меті та чи відповідають вони принципів співвимірності (пропорційності)? Чи спеціально передбачено позитивні засоби на користь конкретних груп, включно з національними меншинами, з метою подолання структурної нерівності?

Чи гарантовано рівність перед законом? Чи передбачає національний правопорядок, що приписи актів права застосовуються однаково щодо кожного безвідносно раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших поглядів, національного або соціального походження, належності до певної національної меншини, майнового стану, станового походження чи статусу? Чи передбачає національний правопорядок, що диференціювання мають бути об'єктивно обґрунтованими, заснованими на легітимній меті та відповідати принципів співвимірності (пропорційності)? Чи є наявними дієві засоби юридичного захисту від дискримінаційного або неоднакового застосування законодавства?

V. Доступ до правосуддя:

1. Незалежність і безсторонність: Чи є наявними достатні конституційні та взаконені гарантії судової незалежності? Засадничі принципи судової незалежності - включно з тими, що стосуються об'єктивних процедур та критеріїв щодо призначення на суддівство, перебування на посаді, дисципліни та усунення з посади - , закріплено в Конституції чи у звичайному законодавстві? Суддів призначають довічно чи на строк до досягнення пенсійного віку? Чи підстави для усунення з посади зведено до серйозних порушень дисциплінарних або кримінальних положень, встановлених приписами права, або до випадків, коли суддя надалі сам не в стані здійснювати суддівські функції? Чи застосовна процедура чітко визначена приписами права? Чи є наявними для окремого судді юридичні засоби захисту щодо рішень про усунення з посади? Чи підстави для застосування дисциплінарних заходів чітко визначено і чи застосування санкцій зведено лише до випадків умисних порушень та очевидної недбалості? Чи є наявним незалежний орган, відповідальний за такі процедури? Чи входять до цього органу не лише судді? Чи призначення суддів на посади та їхнє кар'єрне просування засновано на відповідних чинниках, як-то: вміння, чесність і досвід? Чи такі критерії закладено в приписах права? За яких умов можливе переведення суддів до іншого суду? Чи вимагається згода судді на переведення? Чи може суддя оскаржити рішення щодо переведення? Чи є наявною незалежна рада правосуддя? Засновано її Конституцією чи звичайним законом щодо суддівства? Якщо так, то чи забезпечено належне

представництво суддів, а також адвокатів та громадськості? Чи можуть судді звертатись до ради правосуддя в разі порушення їхньої незалежності? Чи гарантовано фінансову незалежність судівництва? Зокрема, чи достатньо ресурсів виділено судам і чи є окрема стаття в бюджеті стосовно судівництва, виключаючи можливість скорочень виконавчою владою, за винятком того, що здійснюється в рамках загального перегляду розміру заробітної плати (винагород)? Чи має суддівство або рада правосуддя можливість брати участь у бюджетному процесі? Чи завдання звинувачів головним чином зведено до ділянки кримінальної юстиції? Чи сприймається судова система як незалежна? Яким є сприйняття громадськістю можливих політичних впливів або маніпуляцій у питаннях призначення та кар'єрного просування суддів/звинувачів, а також щодо суддівських рішень у конкретних справах? Якщо таке має місце, чи рада правосуддя захищає в дієвий спосіб суддів від неправомірних нападів? Чи судді систематично задовольняють вимоги звинувачів («звинувачувальний ухил»)? Чи платня суддям є справедливою і достатньою?

Чи є наявними достатні конституційні та законні гарантії незалежності окремих суддів? Чи перебуває суддівська діяльність під наглядом, що його здійснюють вищі суди - поза межами апеляційного розгляду, очільники судів, органи виконавчої влади та інші органів публічної влади? Чи гарантує Конституція право на компетентного суддю («справжнього суддю, заздалегідь установленого законом»)? Чи закон чітко визначає, який суд є компетентним? Чи приписами права встановлено чіткі правила щодо розв'язання спорів щодо компетенції? Чи здійснюється розподіл справ на підставі об'єктивних і прозорих критеріїв? Чи виключено відсторонення судді від ведення справи, окрім випадків, коли заявлений однією зі сторін відвід судді або самовідвід визнано обґрунтованим?

Чи є наявними конституційні та законні правила щодо безсторонності судівництва? Яким є сприйняття суспільством безсторонності судівництва та окремих суддів? Чи є корупція в судівництві? Чи здійснюються особливі заходи на протидію корупції в судівництві (як-то декларування статків)? Яким є сприйняття таких заходів суспільством?

Чи достатньо мірою забезпечено самотійність служби звинувачення? Чи служба публічного звинувачення є достатньо самотійною в системі державної структури? Чи діє вона радше на підставі приписів актів права, ніж виходячи з політичної доцільності? Чи дозволено, щоб виконавча влада давала конкретні вказівки службі звинувачення в окремих справах? Якщо так, то чи обґрунтовані вони письмово і чи є предметом перевірки з боку громадськості? Чи може звинувач вищого рівня давати прямі вказівки звинувачу нижчого рівня в окремій справі? Якщо так, то чи їх обґрунтовано в письмовій формі? Чи є наявним механізм, за яким молодший (за посадою) звинувач міг би оспорити правомірність такої вказівки на підставі того, що вона є незаконною або недостатньо обґрунтованою? А також - чи може звинувач, який оспорує правомірність вказівки, прохати про свою заміну? Чи припинення повноважень є допустимим лише тоді, коли звинувач досягає пенсійного віку або з дисциплінарних причин, чи - як альтернатива - звинувачів призначено на відносно тривалий проміжок часу без можливості поновлення? Чи всі ці питання та підстави звільнення звинувачів чітко визначено приписами права? Чи є наявними засоби юридичного захисту окремого звинувача на випадок рішення щодо його звільнення? Чи призначення, переведення і кар'єрне підвищення звинувачів засновано на об'єктивних чинниках, як-то: здібність, чесність і досвід, - а не на політичних міркуваннях? Чи такі принципи закладено в приписах права? Чи є справедливою і достатньою оплата праці звинувачів? Чи є відчуття того, що в діяльності служби звинувачення допустимим є вибіркове застосування закону? Чи є дії служби звинувачення предметом судового контролю?

Чи забезпечено незалежність і безсторонність адвокатури? Чи є наявною визнана, організована на підставі членства та незалежна правнича професія (адвокатура)? Чи є узаконене підґрунтя для функціонування адвокатури, заснованої на принципах незалежності, конфіденційності й професійної етики та на уникненні конфліктів інтересів? Чи доступ до адвокатури врегульовано в об'єктивний і достатньо відкритий спосіб, включно з тим, що стосується винагороди та правничої допомоги? Чи є наявними в адвокатурі дієві та справедливі дисциплінарні процедури? Яким є сприйняття незалежності адвокатури суспільством?

2. *Справедливе судочинство: Чи мають особи дієвий доступ до судів? Locus standi* (право порушити справу в суді): Чи в особи є легкодоступна і дієва можливість оскаржити акт публічного або приватного суб'єкта, якщо має місце втручання в її права? Чи гарантовано право на захист, включно з можливістю мати дієву правничу допомогу? Якщо так, то що є юридичним джерелом цієї гарантії? Чи є правнича допомога приступною для сторін, що не мають достатніх статків для її оплати, але при цьому інтереси справедливості вимагають цього? Чи є розумними формальні вимоги, строки та розміри судового збору? Чи є доступ до правосуддя легкодоступним практично? Які заходи застосовуються, аби його полегшити? Чи потрібна інформація щодо функціонування судівництва є приступною для громадськості?

Чи гарантовано презумпцію безвинності? Чи презумпцію безвинності гарантовано приписами права? Чи є наявними зрозумілі та справедливі правила щодо тягаря доведення вини? Чи є наявними взаконені гарантії, спрямовані на запобігання випадкам, коли інші гілки влади роблять заяви щодо провини звинуваченої особи? Чи забезпечено приписами права й на практиці право мовчати та не інкримінувати самого себе або членів своєї родини? Чи є наявними гарантії супроти надтривалого досудового тримання під вартою?

Чи втілено в приписах права та є застосовними на практиці додаткові стандарти щодо справедливого судочинства? Чи гарантовано приписами права рівність можливостей сторін? Чи забезпечено це на практиці? Чи існують правила, що виключають неправомірно здобуті докази? Чи судовий розгляд розпочинається, а судові рішення ухвалюються без невинуватих зволікань? Чи є наявними засоби протидії невинуватому судовому розгляду? Чи забезпечено сторонам судового процесу право на вчасний доступ до судових документів і матеріалів справи? Чи гарантовано особі право викласти в суді свою позицію? Чи є судові рішення достатньо обґрунтованими? Чи є відкритими судові слухання та судові рішення, за винятком випадків, передбачених статтею 6(1) ЄКЛП, або тих, коли судочинство здійснюється *in absentia*? Чи є можливим розгляд справи в порядку апеляційного оскарження, особливо в кримінальних справах? Чи забезпечено належне та швидке доправлення судових сповіщень?

Чи є судові рішення дієвими? Чи здійснюється виконання судових рішень у дієвий спосіб і швидко? Чи скарги щодо невиконання рішень постають часто перед національними судами та/або Європейським Судом з людських прав? Яким є сприйняття дієвості судових рішень суспільством?

3. Конституційне судочинство (якщо застосовне): *Чи забезпечено конституційне судочинство в державах, де передбачено конституційний нагляд (що його здійснюють спеціалізовані конституційні суди чи верховні суди)?* Чи має особа дієвий доступ до конституційного судочинства в питаннях загальних актів, тобто чи може особа звертатися з клопотанням про здійснення конституційного контролю щодо актів права безпосередньо або шляхом подання конституційного протесту під час слухання справи у звичайному суді? Як визначається «інтерес, що потребує захисту» стосовно суб'єкта звернення? Чи має особа дієвий доступ до конституційного судочинства в питаннях індивідуальних актів, що мають шкідливі наслідки для неї, тобто чи може особа звертатися, безпосередньо або шляхом подання конституційного протесту, з клопотанням про здійснення конституційного контролю щодо адміністративних актів або судових рішень? Чи зобов'язані парламент і органи виконавчої влади, ухвалюючи нові законодавчі або підзаконні приписи, враховувати аргументацію, що її застосував конституційний суд або рівнозначний орган? Чи враховують вони її на практиці? Чи усувають парламент або органи виконавчої влади в розумні строки законодавчі прогалини/прогалини підзаконного рівня, що їх установив конституційний суд або рівнозначний орган? Якщо наслідком провадження за конституційною скаргою є уневажнення рішень звичайних судів, то чи відбувається поновлення розгляду справ та їх вирішення звичайними судами з врахуванням аргументів, що їх застосував конституційний суд або рівнозначний орган? Якщо конституційних суддів обирає парламент, то чи існує вимога щодо кваліфікованої більшості та щодо інших запобіжників формування врівноваженого складу? Чи здійснюють виконавча та/або законодавча гілки влади контроль *ex ante* щодо конституційності?

VI. Приклади конкретних викликів верховенству права:

*1. Корупція та конфлікт інтересу: Які запобіжні заходи застосовуються для протидії корупції? Чи є наявними особливі правила поведінки, застосовні до публічних посадовців при виконанні ними публічних обов'язків? Чи такі правила охоплюють: (1) сприяння доброчесності в системі публічного життя шляхом виконання загальних обов'язків (як-то безсторонність і нейтралітет тощо); (2) обмеження щодо подарунків та інших вигод; (3) запобіжники щодо використання суспільних ресурсів та інформації, що не може бути загальнодоступною; (4) правила щодо контактів із третіми особами та особами, що намагаються впливати на рішення органів публічної влади, включно з урядовою та парламентською діяльністю? Чи ці правила спрямовано на запобігання конфліктам інтересу під час ухвалення рішень публічними посадовцями, приміром, чи вимагається повідомляти заздалегідь про наявність будь-якого з конфліктів? Чи вище зазначені заходи поширено на всі категорії публічних посадовців, як-то: посадовців публічної служби, обраних або призначених посадовців на державному і місцевому рівнях, суддів та інших виконавців суддівських функцій, звинувачів тощо? Чи поширюється на певні категорії публічних посадовців система розкриття доходів, статків та інтересів або ще й додаткові вимоги, що висуваються для зайняття посади (набуття мандату) та звільнення з неї (припинення мандату), як-от: особливі вимоги щодо доброчесності при призначенні; щодо професійної непридатності; обмеження, що встановлюються для періоду після залишення посади (на запобігання явища «обертних дверей» або так званого «*pantouflage*»)? Чи застосовуються особливі запобіжні заходи в конкретних секторах, які є відкритими до високих ризиків корупції, наприклад: щоб забезпечити достатній рівень прозорості та контролю при проведенні публічних тендерів, а так само в ділянці фінансування політичних партій та виборчих кампаній?*

Якими є заходи кримінального права, що застосовуються з метою протидії корупції? Якою мірою є порушенням хабарництво за участю публічного посадовця? Чи в документах, що визначають політику, та інших текстах корупцію охарактеризовано відповідно до міжнародних стандартів? Чи є наявними приписи кримінального права, спрямовані на підтримання доброчесності в публічній ділянці, як-то: щодо використання впливу в особистих цілях, зловживання службовим становищем, порушення посадових обов'язків? На кого з публічних посадовців поширюються такі заходи, як-то: на посадовців публічної служби; обраних або призначених вищих посадовців, включно з главою держави та членами уряду і народних зборів; суддів та інших виконавців суддівських функцій; звинувачів тощо? Які наслідки настають додатково в разі засудження за правопорушення, що містять корупційні ознаки? Чи включають вони такі додаткові наслідки, як-то: заборона на зайняття публічних посад або конфіскація доходів?

Якою мірою є дієвим забезпечення дотримання вищезазначених заходів? Яким є сприйняття всередині країни загального рівня виконання антикорупційних заходів і стратегій? Чи держава дає собі раду з результатами міжнародного моніторингу в цій ділянці? Чи є дієвими кримінальні й адміністративні санкції за діяння, що містять корупційні ознаки, та недотримання запобіжних механізмів є дієвими, співвимірними (пропорційними) й результативними? Чи органи, відповідальні за протидію корупції та охорону доброчесності в публічному секторі, забезпечено достатніми ресурсами, включно з наданням слідчих повноважень, кадровою та фінансовою підтримкою? Чи ці органи володіють достатнім рівнем управлінської незалежності від виконавчої та законодавчої влад? Чи запроваджено заходи, аби вищезазначені органи були приступними для окремих осіб та на заохочення розкриття можливих корупційних вчинків, зокрема - «гарячі лінії» для повідомлення та таку політику щодо викривачів, яка уможливило захист від помсти на робочому місці та інших негативних наслідків? Чи сама держава вдається до оцінювання дієвості своєї антикорупційної стратегії та до її коригування, коли це потрібно? Чи на практиці були помічені будь-які явища, що є руйнівними для дієвості або цілісності антикорупційних зусиль, як то: маніпулювання законодавчим процесом недотримання і невиконання судових рішень і санкцій; незастосування заходів на притягнення до відповідальності; втручання в силову діяльність антикорупційних та інших відпові-

дальних органів - включаючи політичне залякування, використання як знаряддя певних інститутів публічної влади, залякування журналістів і представників громадянського суспільства, що викривають корупцію?

2. Збирання даних і спостереження: Як забезпечено захист особистих (персональних) даних? Чи достатньою мірою захищено особисті (персональні) дані, що зазнають автоматичного оброблення, стосовно їх збирання, зберігання та обробляння державою, а також суб'єктами приватного сектору? Якими є запобіжники захисту того, що особисті (персональні) дані: зазнають оброблення правомірно, чесно і в прозорий спосіб щодо їх носія («правомірність, чесність і прозорість»)? зібрано для точно визначених, ясних і легітимних цілей та надалі не зазнають оброблення в спосіб, несумісний із такими цілями («обмеження мети»)? є адекватними, відповідними і зведеними лише до того, що є потрібним стосовно цілей, для яких вони зазнають оброблення («зведення даних до мінімуму»)? є точними та, в разі потреби, підтримуваними в актуалізованому стані («правильність»)? збережено у формі, що дозволяє ідентифікацію їх носія не довше, ніж це потрібно в цілях, для яких вони зазнають оброблення («обмеження зберігання»)? зазнають оброблення в такий спосіб, що гарантує їх достатню безпеку, включаючи захист від недозволеного або неправомірного оброблення та від втрати, знищення або пошкодження випадкового характеру («цілісність і конфіденційність»)?

Чи особа-носії особових (персональних) даних володіє інформацією принаймні щодо: існування автоматизованого файлу особових (персональних) даних, його головних цілей; ідентифікаційних і контактних даних контролера та посадової особи, відповідальної за захист її персональних даних; цілей, задля яких задумано оброблення особових (персональних) даних; тривалості зберігання особових (персональних) даних; наявності права вимагати від контролера доступу до своїх особових (персональних) даних та їх виправлення або знищення, а також -протестувати проти їх оброблення; права подати скаргу до наглядового органу та щодо контактних даних наглядового органу; отримувачів або категорій отримувачів особових (персональних) даних; того, з яких джерел походять особові (персональні) дані, якщо їх було зібрано не від їх носія; будь-якої іншої інформації, що є доконечною для гарантування чесного підходу до обробляння даних стосовно їх носія? Чи забезпечує спеціальний незалежний орган дотримання юридичних умов, визначених приписами національного права на основі принципів і вимог міжнародного права, щодо захисту особи та її персональних даних? Чи запроваджено дієві засоби захисту на випадок імовірних порушень особистих (індивідуальних) прав шляхом збирання даних?

Якими є гарантії протидії зловживанню цільовим спостереженням? Чи законодавство первинного рівня вирішує питання таких гарантії і чи воно обмежене принципами, як-то принцип співвимірності(пропорційності)? Чи є наявними норми, що передбачають механізми процесового контролю та нагляд? Чи вимагається дозвіл судді або певного незалежного органу? Чи є наявними достатні засоби юридичного захисту від імовірних порушень особистих (індивідуальних) прав?

Якими є юридичні приписи щодо оперативного спостереження, що є гарантіями протидії зловживанню ним? Чи головні елементи оперативного спостереження є предметом регулювання статутного права, включаючи: визначення органів, уповноважених на збирання таких відомостей, докладне визначення цілей, в яких оперативне спостереження може здійснюватись, та межі, включно з принципом співвимірності, що застосовуються до збирання, збереження та поширення зібраних даних? Чи законодавство поширює захист даних/таємниці приватного життя також і на іноземців/нерезидентів? Чи передбачено, що для здійснення оперативного спостереження слід попередньо отримати дозвіл від суду або певного незалежного органу? Чи запроваджено механізми незалежного нагляду і контролю? Чи передбачено наявність дієвих засобів захисту від імовірних порушень особистих (індивідуальних) прав шляхом оперативного спостереження?

Якими є гарантії протидії зловживанню відеоспостереженням, особливо в громадських місцях? Чи відеоспостереження здійснюється за підставами вимог безпеки й безпечності або задля попередження кримінальних правопорушень і контролю за ними та чи підпорядковане воно в приписах права і на практиці вимогам, установленим у статті 8 ЄКЛП? Чи людей повідомляють про те, що за ними ведеться спостереження в місцях, де вони перебувають? Чи люди мають доступ до яких-небудь матеріалів відеоспостереження, що можуть їх стосуватись?

Тема 6. Методологія та принципи тлумачення ЄСПЛ Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Тлумачення мети та предмету Конвенції ЄСПЛ. Критерії тлумачення Конвенції ЄСПЛ.

Методи тлумачення Конвенції ЄСПЛ: 1) у сфері втручання у правову дійсність в цілому; 2) у сфері відсилання до національного права; 3) у сфері необхідності втручання у конкретну правову ситуацію; 4) у сфері відмови від втручання у конкретну правову ситуацію;

5) у сфері доказування. Прецедентна практика тлумачення та застосування ЄСПЛ Конвенції з окремих питань: новітні тенденції: законність обмеження права на свободу й особисту недоторканність у практиці Страсбурзького Суду; захист права на приватність: динаміка світоглядно-методологічних засад. *Ex tunc v. ex nunc*: проблема дії в часі судових рішень прецедентного характеру у практиці ЄСПЛ.

Особливості аргументування рішень ЄСПЛ: до характеристики методологічних підходів. Тест на недискримінацію в практиці ЄСПЛ: оцінювальні аспекти. Особливості застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у правовому порядку Європейського Союзу.

Тема 7. Прецедентна інтерпретація ЄСПЛ прав людини і основоположних свобод

Інтерпретація ЄСПЛ права на життя та заборону катувань (статті 2 і 3 Конвенції) як реалізація доктрини та принципу верховенства права.

Інтерпретація ЄСПЛ права на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 Конвенції) як реалізація доктрини та принципу верховенства права.

Інтерпретація ЄСПЛ права на справедливий судовий розгляд (ст. 6 Конвенції) як реалізація доктрини та принципу верховенства права.

Інтерпретація ЄСПЛ права власності (ст. 1 Першого протоколу до Конвенції) як реалізація доктрини та принципу верховенства права.

Інтерпретація ЄСПЛ права на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8 Конвенції) як реалізація доктрини та принципу верховенства права.

Інтерпретація ЄСПЛ права на свободу віросповідання (ст. 9 Конвенції) як реалізація доктрини та принципу верховенства права.

Інтерпретація ЄСПЛ права на свободу вираження поглядів (ст. 10 Конвенції) як реалізація доктрини та принципу верховенства права.

Інтерпретація ЄСПЛ права на свободу об'єднань (ст. 11 Конвенції) як реалізація доктрини та принципу верховенства права.

Інтерпретація ЄСПЛ права на ефективний засіб правового захисту (ст. 13 Конвенції) як реалізація доктрини та принципу верховенства права.

Інтерпретація ЄСПЛ права на заборону дискримінації (ст. 14 Конвенції) як реалізація доктрини та принципу верховенства права.

Верховенство права як загальний принцип міжнародного і національного права.

Світоглядне, методологічне та критеріальне значення доктрини і принципу верховенства права для правової системи України та Української держави.

Світоглядне, методологічне та критеріальне значення тлумачення доктрини і принципу верховенства права Венеційською комісією для правової системи України та Української держави.

Світоглядне, методологічне та критеріальне значення прецедентної судової практики ЄСПЛ для правової системи України та Української держави.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Верховенство права як одна з основоположних загальнолюдських цінностей.
2. Джерела доктрини та принципу верховенства права.

3. Основоположні типи доктринальних підходів до розуміння доктрини і принципу верховенства права у західній правовій культурі.
4. Концептуальні підходи до розуміння доктрини і принципу верховенства права у вітчизняній правовій культурі.
5. Антропосоціокультурний тип доктринальних підходів до розуміння природи верховенства права.
6. Позитивістський тип доктринальних підходів до розуміння природи верховенства права.
7. Людиноцентристський соціокультурний та ментальний переворот у Європі та на Заході в цілому в середині XX ст.
8. Утвердження верховенства права, плюралістичної демократії та прав людини як нових європейських та західних загалом основоположних цінностей.
9. Фіксація принципу верховенства права Загальною Декларацією прав людини ООН 1948 р.
10. Закріплення принципу верховенства права Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.
11. Атрибутивні компоненти сучасної демократичної Конституції України.
12. Особливості онтологічної структури Конституції України та закріплення у ній доктрини і принципу верховенства права.
13. Особливості парадигмальної матриці прав людини та основоположних свобод у Конституції України.
14. Доктрина і принцип верховенства права у його проявах через конституційні права і свободи людини та інші окремі інститути конституційного права України.
15. Верховенство права як заперечення Конституцією України свавільної влади.
16. Верховенство права як рівність кожного індивіда перед законом, переусім перед Конституцією України.
17. Верховенство права як вираження того факту, що Конституція України є не джерелом прав людини, а їхнім наслідком.
18. Венеційська Комісія як інституція спонтанного (недержавного) правового порядку.
19. Венеційська Комісія про історичні витоки понять «Rule of Law», «Etat de droit» та «Rechtsstaat».
20. Венеційська Комісія про верховенство права у позитивному праві.
21. Венеційська Комісія про пошук чіткого розуміння верховенства права.
22. Венеційська Комісія про консенсусне розуміння обов'язкових елементів поняття «верховенство права», а також таких самих елементів поняття "Rechtsstaat", які є не лише формальними, але й субстантивними (матеріальними).
23. Венеційська Комісія про нові виклики доктрині і принципу верховенства права.
24. Чи визнано в Україні ієрархічну вищість приписів актів права?
25. Чи забезпечено відповідність законодавства Конституції України?
26. Чи ухвалення законодавства відбувається без затримки, якщо цього вимагає Конституція України?
27. Чи дії виконавчої влади відповідають Конституції України та іншим приписам права?
28. Чи ухвалення підзаконних актів відбувається без затримки, якщо того вимагає законодавство?
29. Чи є наявним дієвий судовий нагляд за відповідністю актів і рішень виконавчої влади приписам актів права?
30. Чи застосовується щодо актів і рішень, що їх ухвалюють незалежні агенції та суб'єкти приватного сектору, які виконують публічні функції?
31. Чи гарантовано дієвий юридичний захист індивідуальних людських прав від їх порушення суб'єктами приватного сектору?

32. Чи органи публічної влади діють на підставі встановлених приписів права (standing law)?
33. Чи визначено приписами права повноваження органів публічної влади?
34. Чи є окреслення повноважень на розмежування їх між різними органами влади чітким?
35. Чи встановлено приписами права процедури, що їх органи публічної влади мають дотримуватися?
36. Чи можуть органи публічної влади діяти без юридичного підґрунтя?
37. Чи виконують органи публічної влади свої позитивні обов'язки, забезпечуючи реалізацію та дієвий захист людських прав?
38. Чи встановлено приписами права рівносильні гарантії на випадки, коли здійснення публічних функцій делеговано суб'єктам приватного сектору?
39. Чи забезпечує національна юридична система неухильне додержання державою зобов'язань, взятих нею за міжнародним правом?
40. Чи забезпечує національна юридична система згідність із правом щодо людських прав, включно з обов'язковістю рішень міжнародних судів?
41. Чи є в Україні наявними чіткі правила щодо імплементації таких зобов'язань у національне право?
42. Чи забезпечено верховенство законодавчої влади в Україні?
43. Загальні й абстрактні норми містяться в акті парламенту чи в підзаконному акті, що ґрунтується на акті парламенту, окрім обмежених випадків, що їх передбачено Конституцією? Що це за винятки? Чи обмежено їх у часі? Чи є вони предметом парламентського контролю та судового нагляду? Чи є наявними дієві засоби протидії зловживанню?
44. Якщо законодавчі повноваження делеговано виконавчій владі парламентом, то чи визначено чітко законодавчим актом мету, зміст та обсяг делегованих повноважень?
45. Чи є процес запровадження приписів права прозорим, підзвітним, демократичним і таким, що передбачає участь заінтересованих суб'єктів?
46. Чи є наявними в Україні чіткі конституційні приписи стосовно законодавчої процедури?
47. Чи забезпечено верховенство парламенту України щодо визначення змісту законів?
48. Чи має місце в Україні прилюдне обговорення пропонованого законодавства в парламенті та чи є належне його обґрунтування (наприклад, у вигляді пояснювальних документів, що додаються)?
49. Чи має громадськість в Україні доступ до проектів актів законодавства, принаймні коли їх внесено до парламенту?
50. Чи є в громадськості в Україні реальна можливість мати вплив на прийняття актів парламентом?
51. Чи здійснюється - де це є доречним - оцінювання наслідків законів ще до їх ухвалення (наприклад, щодо людських прав чи бюджетних наслідків)?
52. Чи бере парламент в Україні участь у процесі проектування, ухвалення, інкорпорації та виконання міжнародних договорів?
53. Чи є наявними особливі приписи національного права, що застосовуються до надзвичайних станів (війна або інша надзвичайна ситуація, що загрожує життю нації)? Чи є за таких ситуацій можливим за національним правом відступ від прав людини?
54. Якими є обставини та критерії, що їх встановлено як підставу для запровадження винятку у законодавстві України?
55. Чи забороняє національне право відступ від певних прав навіть за надзвичайного стану?
56. Чи є способи відступу співвимірними (пропорційними), тобто чи звужено їх до тієї міри, що чітко обумовлена гострими потребами самого стану, його тривалості, умов та обсягу?

57. Чи обмежені за тривалістю, умовами і обсягом можливості виконавчої влади відступати від звичайного розподілу повноважень за надзвичайного стану?
58. Якою є процедура запровадження надзвичайного стану в Україні?
59. Чи існує парламентський контроль та судовий нагляд щодо дії та тривалості надзвичайного стану і щодо обсягу будь-якого відступу в його рамках?
60. Які заходи передбачено на забезпечення дієвого виконання приписів права органами публічної влади в Україні?
61. Чи досліджуються перешкоди для виконання приписів актів права до та після їх ухвалення в Україні?
62. Чи існують національні юридичні засоби протидії невиконанню законодавства?
63. Чи передбачають закони України чіткі й конкретні санкції за недотримання приписів актів права?
64. Чи існує надійна й цілісна система примусового забезпечення правопорядку органами публічної влади на застосування таких санкцій в Україні? Чи застосовуються такі санкції послідовно?
65. Чи акти права в Україні гарантують, що вимоги правовладдя поширюються на недержавні структури, які цілком або частково взяли на себе виконання суспільних завдань і чиї дії та рішення мають для звичайних людей наслідки, схожі на ті, що настають за діями й рішеннями органів публічної влади, а також чи є такі суб'єкти підзвітними в той самий спосіб, що й органи публічної влади?
66. Чи акти права є приступними для усіх суб'єктів права в Україні?
67. Чи всі законодавчі акти України оприлюднюються перед набранням ними чинності? Чи є легким доступ до них, наприклад, через безкоштовний Інтернет та/або в офіційних виданнях?
68. Чи судові рішення є приступними для сторін судового спору в Україні?
69. Чи судові рішення є легко приступними для суспільства в Україні?
70. Чи винятки [стосовно цього] є достатньо обґрунтованими?
71. Чи наслідки приписів права в Україні є передбачними?
72. Чи укладено акти права в Україні в зрозумілий спосіб?
73. Чи вказує нове законодавство України чітко на те, що попередньо ухвалене (і яке саме) законодавство скасовано або змінено?
74. Чи зміни інкорпоровано до зведеної версії приписів актів права, приступної для цього суспільства?
75. Чи є приписи актів права в Україні сталими та послідовними?
76. Чи є приписи актів права в Україні сталими настільки, що вони зазнають змін лише за належного попередження про це? Чи є їх застосування послідовним?
77. Чи забезпечено поважання принципу легітимних очікувань в Україні?
78. Чи заборонено зворотну дію законодавства в Україні?
79. Чи заборонено зворотну дію кримінального законодавства в Україні?
80. Якою мірою запроваджено загальну заборону щодо зворотної дії інших актів права? Чи є винятки і, якщо так, то за яких умов?
81. Чи застосовуються в Україні принципи *nullum crimen sine lege* та *nullum poena sine lege* (немає закону - немає злочину, немає закону - немає кари)?
82. Чи має місце дотримання *res judicata* в Україні?
83. Чи забезпечено поважання принципу *ne bis in idem* (заборони повторного притягнення до відповідальності за те саме діяння) в Україні?
84. Чи є в Україні можливим перегляд остаточного судового рішення? Якщо так, то за яких умов?
85. Чи є наявними в Україні юридичні гарантії щодо протидії свавіллю та зловживанню повноваженнями (*detournement de pouvoir*) з боку органів публічної влади? Яким є юридичне джерело такої гарантії (Конституція, статутне право, судова практика)?

86. Чи є наявними в Україні чіткі юридичні обмеження дискреційних повноважень, зокрема коли їх здійснюють органи виконавчої влади в управлінській діяльності?

87. Чи є наявними в Україні механізми запобігання зловживанню дискреційними повноваженнями (*detournement de pouvoir*), реагування на зловживання ними та покарання за це?

88. Якщо посадовцям надано дискреційні повноваження, чи передбачено судовий нагляд за їх здійсненням в Україні?

89. Чи зобов'язані в Україні органи публічної влади надавати достатнє обґрунтування своїх рішень, особливо коли рішення зачіпають права особи?

90. Чи брак обґрунтованості є справжньою підставою для оскарження таких рішень у суді в Україні?

91. Чи в Конституції України закріплено принцип однакового ставлення, обов'язок держави сприяти забезпеченню рівності, так само як і право особи на свободу від дискримінації?

92. Чи забезпечено поважання принципу недискримінації в Україні?

93. Чи забороняє Конституція України дискримінацію?

МОДУЛЬ 2.

Публічне право: методологія тлумачення і застосування

Тема 1. Концепція людиноцентризму в сучасній доктрині публічного права

Аксіологічні аспекти становлення концепції людиноцентризму. Сучасний стан реалізації концепції людиноцентризму. Способи реалізації концепції людиноцентризму на доктринальному та практичному рівнях. Проблемні сторони забезпечення концепції людиноцентризму в публічно-правовій сфері.

Тема 2. Принцип верховенства права і проблеми його забезпечення в Україні

Теоретико-методологічні засади дослідження принципу верховенства права. Верховенство права у світлі євроінтеграційних процесів. Проблеми забезпечення верховенства права на сучасному етапі державотворення в Україні. Вибіркове правосуддя та принцип верховенства права.

Тема 3. Принцип законності vs принцип правомірності в публічно-правових відносинах

Становлення принципу законності та його розуміння в науковій літературі. Інтерпретація принципу законності в країнах пострадянського регіону. Проблемні сторони реалізації принципу законності в публічно-правових відносинах. Суб'єкти публічної влади та принцип законності.

Тема 4. Джерела публічного права: сучасний погляд на сталі конструкції

Система національних формалізованих джерел публічного права. Особливість міжнародних договорів як джерел публічного права. Юридичні акти Європейського Союзу в системі джерел публічного права. Особливості визнання рішення суду джерелом публічного права. Неформалізовані акти як джерела публічного права.

Тема 5. Методологічні аспекти розвитку публічного права

Основні засади наукових досліджень у публічному праві. Структура публічного права та межі втручання держави у приватну автономію. Основні напрями юридичних досліджень у публічному праві (детермінізм, стохастичність та плюралізм в юридичних наукових дослідженнях).

Тема 6. Конституційно-правові стандарти публічного адміністрування

Публічне адміністрування як одна з форм реалізації публічної влади. Публічне адміністрування та публічний інтерес. Суб'єкти публічного адміністрування. Форми публічного адміністрування. Зв'язаність публічного адміністрування конституційними правами та свободами людини і громадянина. Принцип правомірності публічного адміністрування. Принцип поділу влади та публічне адміністрування.

Тема 7. Громадянське суспільство, держава та публічне право

Громадянське суспільство: визначення категорії. Правові засади співпраці громадянського суспільства та держави. Право громадської ініціативи як новий елемент у системі публічного права.

Тема 8. Приватна особа як суб'єкт публічного права

Місце приватної особи в системі суб'єктів публічного права. Ціннісний вимір правосуб'єктності приватної особи. Суб'єктивне публічне право. Сутність суб'єктивних публічних прав приватної особи. Окремі суб'єктивні публічні права та їх реалізація (право на участь в ухваленні рішень; право на звернення; право на доступ до публічної інформації; право на свободу мирних зібрань; право на свободу об'єднань).

Тема 9. Конституційні підстави обмеження прав людини: як їх розуміти і застосовувати

Загальні умови обмеження прав людини та громадянина. Конституційні підстави обмеження права на свободу мирних зібрань. Національна безпека. Громадський порядок. Запобігання заворушенням чи злочинам. Охорона здоров'я населення. Захист прав і свобод інших людей.

Тема. 10 Інструменти захисту прав приватних осіб у сфері публічно-правових відносин

Інструменти захисту прав, свобод та інтересів приватних осіб у сфері публічного адміністрування. Види інструментів захисту особи та їх співвідношення між собою. Медіація як засіб вирішення публічно-правових суперечок. Адміністративне оскарження. Відшкодування шкоди, завданої суб'єктами публічної адміністрації приватним особам.

Тема 11. Аксіологічні аспекти юридичної відповідальності в сфері публічно-правових відносин

Генезис юридичної відповідальності у публічному праві. Поняття юридичної відповідальності в публічному праві та її особливості. Принципи юридичної відповідальності в публічному праві. Механізм реалізації юридичної відповідальності в публічному праві. Особливості розуміння та реалізації юридичної відповідальності в окремих галузях публічного права. Юридична відповідальність суб'єктів публічного управління.

Тема 12. Європейські моделі реалізації адміністративної юстиції

Інститут адміністративної юстиції як одна з найважливіших ознак правової держави. Зарубіжний досвід організації діяльності адміністративних судів. Романо-германська модель адміністративної юстиції. Англосаксонська модель адміністративної юстиції. Змішана модель адміністративної юстиції.

Тема 13. Європейські стандарти адміністративного судочинства

Поняття та зміст правових стандартів у сфері правового регулювання. Сучасні Європейські стандарти адміністративного судочинства та можливості їх запозичення Україною (на прикладі норм окремих Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи):

Рекомендація № R(93)1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про ефективний доступ до закону і правосуддя для найбідніших верств населення, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 484 засіданні заступників міністрів 8 січня 1993 року;

Рекомендація № Rec(2001)3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг із використанням новітніх технологій, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 743 засіданні заступників міністрів 28 лютого 2001 року;

Рекомендація № Rec(2004)5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо перевірки законопроектів, існуючих законів та адміністративної практики на відповідність стандартам, викладеним у Європейській конвенції з прав людини, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 114 засіданні заступників міністрів 12 травня 2004 року;

Рекомендація № Rec(2004)6 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо вдосконалення національних засобів правового захисту, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 114 засіданні заступників міністрів 12 травня 2004 року;

Рекомендація № R(81)7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 68 засіданні заступників міністрів 14 травня 1981 року;

Рекомендація № Rec(2003)14 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо функціональної сумісності інформаційних систем у сфері юстиції, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 851 засіданні заступників міністрів 9 вересня 2003 року;

Рекомендація № Rec(2003)16 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо виконання рішень адміністративних і судових органів у галузі адміністративного права, ухвалену Комітетом Міністрів Ради Європи на 851 засіданні заступників міністрів 9 вересня 2003 року;

Рекомендація № Rec(2003)17 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо примусового виконання, ухвалену Комітетом Міністрів Ради Європи на 851 засіданні заступників міністрів 9 вересня 2003 року;

Рекомендація № CM/Rec(2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів «Незалежність, ефективність та обов'язки», ухвалену Комітетом Міністрів Ради Європи на 1098 засіданні 17 листопада 2010 року.

Тема 14. Оскарження в адміністративному суді індивідуальної податкової консультації

Індивідуальна податкова консультація як предмет оскарження в адміністративному суді. Індивідуальна податкова консультація та її аналіз через призму правової доктрини.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Концепція людиноцентризму в сучасній доктрині публічного права
2. Проблемні сторони забезпечення концепції людиноцентризму в публічно-правовій сфері
3. Принцип верховенства права і проблеми його забезпечення в Україні
4. Вибіркове правосуддя та принцип верховенства права
5. Принцип законності vs принцип правомірності в публічно-правових відносинах
6. Проблемні сторони реалізації принципу законності в публічно-правових відносинах
7. Суб'єкти публічної влади та принцип законності
8. Система національних формалізованих джерел публічного права
9. Особливість міжнародних договорів як джерел публічного права
10. Юридичні акти Європейського Союзу в системі джерел публічного права
11. Особливості визнання рішення суду джерелом публічного права
12. Неформалізовані акти як джерела публічного права
13. Методологічні аспекти розвитку публічного права
14. Конституційно-правові стандарти публічного адміністрування
15. Громадянське суспільство, держава та публічне право
16. Приватна особа як суб'єкт публічного права
17. Окремі суб'єктивні публічні права та їх реалізація (право на участь в ухваленні рішень; право на звернення; право на доступ до публічної інформації; право на свободу мирних зібрань; право на свободу об'єднань)
18. Конституційні підстави обмеження прав людини: як їх розуміти і застосовувати
19. Інструменти захисту прав приватних осіб у сфері публічно-правових відносин
20. Аксіологічні аспекти юридичної відповідальності в сфері публічно-правових відносин.
21. Європейські моделі реалізації адміністративної юстиції
22. Європейські стандарти адміністративного судочинства
23. Оскарження в адміністративному суді індивідуальної податкової консультації
24. Конституційна юстиція в механізмі захисту прав людини
25. Аксіологічний вимір конституційного права
26. Конституційний вимір адміністративного права та публічного адміністрування
27. Процедури здійснення публічного правонаступництва
28. Альтернативні способи врегулювання адміністративних спорів
29. Ціннісні параметри адміністративної відповідальності: сучасний погляд на сталі речі
30. Публічне майно як об'єкт публічно-правового спору

МОДУЛЬ 3.

Приватне право: методологія тлумачення та застосування

Тема 1. Загальне вчення про правові категорії методології і методики застосування приватного права

Історія виникнення та сучасний стан загально-правової методології та методики застосування приватного права. Антидискримінаційні засади і методи застосування приватного права. Феноменологічні та методологічні парадигми приватно-правового пізнання суспільних відносин. Співвідношення та взаємозв'язок системоутворюючих правових категорій: «методологія приватного права», «методика застосування приватного права» та «метод приватно-правового регулювання». Загальна характеристика понять «здійснення права», «застосування права» і «реалізація права»: їх сутність та розмежування

Тема 2. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють предметну сферу приватно-правових відносин

Конкуренція та колізія приватно-правових норм в процесі правового регулювання суспільних відносин приватно-правового характеру. Методики виявлення потенційних форм дискримінації (пряма дискримінація, непряма дискримінація, прихована дискримінація, утиски тощо) у ході застосування норм приватного права. Особливості методології та методики застосування різних галузей права, що можуть бути віднесені до приватно-правового блоку (цивільне, господарське, сімейне, житлове, трудове, земельне право тощо). Методика подолання помилок правозастосування та усунення прогалин у сфері приватного права (правочини внаслідок помилки/обману, суддівські помилки, правила виправлення описок/опечаток у офіційних документах, антидискримінаційні експертизи нормативно-правових актів тощо).

Тема 3. Методологія і методика застосування норм приватного права, що визначають правовий статус учасників приватно-правових відносин

Методика застосування різних методологічних підходів у ході нормативного регулювання реалізації прав та свобод учасників приватно-правових відносин на практиці. Взаємозв'язок окремих методологічних способів правозастосування у сфері регламентації правового статусу різних учасників приватно-правових відносин з конкретним обсягом прав і обов'язків відповідного суб'єкта. Методологічні форми застосування учасниками суспільних правовідносин норм приватного права у процесі реалізації правових приписів у класичний (традиційний) спосіб чи за допомогою цифрових (електронних) засобів комунікації. Використання методології правової науки з метою уникнення появи дискримінаційних форм застосування норм приватного права в сфері охорони прав та інтересів учасників приватно-правових відносин.

Тема 4. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють відносини у сфері права власності в Україні

Види та форми власності: методологічна дихотомія у законодавчому закріпленні та співвідношенні понять, форм та видів власності. Методика застосування норм приватного права, що регламентують довірчу власність в Україні. Методологія застосування нормативних приписів, що регулюють окремі питання реалізації права власності на землю. Особливості використання різних методологічних прийомів і засад у процесі регулювання ринку нерухомості в нашій державі на сучасному етапі. Методологічні критерії та передумови застосування норм приватного права в сфері спадкових правовідносин.

Тема 5. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють відносини у сфері захисту особистих немайнових благ

Загальна характеристика методологічних прийомів та способів застосування норм приватного права, що регламентують захист та охорону особистих немайнових прав особи.

Методика застосування норм приватного права у сфері інтелектуальної власності: методологічні аспекти правореалізації з врахуванням останніх законодавчих новел у цій сфері. Особливості методологічних підходів до ефективного застосування норм приватного права, що регулюють виникнення, зміну та припинення правовідносин у сфері права інтелектуальної власності. Значення вдалого обрання методики використання і застосування норм приватного права у сфері правового регулювання обігу засобів індивідуалізації товарів та їх виробників на загальну результативність їх діяльності

Тема 6. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють відносини у сфері відшкодування шкоди та притягнення особи до відповідальності

Методика застосування норм приватного права, що регулюють порядок та принципи виконання різного роду видів зобов'язань. Особливості використання приватно-правових норм, що регламентують правила відшкодування шкоди у договірних та позадоговірних зобов'язаннях. Вплив окремого способу застосування приватно-правових норм на види та форми відповідальності у різних галузях приватного права. Методика застосування норм приватного права у сфері захисту порушених прав особи та відшкодування шкоди, заподіяної в онлайн просторі та / або за допомогою електронних (цифрових) носіїв інформації.

Тема 7. Методологія і методика інтерпретації змісту цивільно-правових договорів

Роль договору у структурі механізму правового регулювання цивільних правовідносин. Доктринальні питання систематизації договорів. Методологічні підходи до тлумачення умов договору: «теорія волі» і «теорія волевиявлення». Принципи тлумачення договорів: принцип автентичності, принцип волевиявлення сторін, принципедності предмета і мети договору, принцип сумлінності та ефективності дії договору. Методи правомірного тлумачення цивільних договорів: граматичний, логічний, історичний, системний. Правила тлумачення цивільно-правових договорів. Застосування правила *contra proferentem*. Значення помилки особи. Практичне значення застосування судами принципу свободи договору. Межі свободи договору, обмеження свободи в укладанні договору монополістами, державними підприємствами. Моральний аспект договірних зобов'язань. Використання методологічних прийомів при запобіганні порушення умов антидискримінаційного законодавства України в сфері укладення договорів.

Тема 8. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють договірні відносини про передачу майна у власність

Методика застосування норм приватного права, що регулюють порядок укладення та принципи виконання договорів про передачу майна у власність. Особливості застосування приватноправових норм, які визначають наслідки порушення договорів з передачі майна у власність. Зміни в договірній практиці у зв'язку з прийняттям закону «Про електронну комерцію». Колізійно-правове регулювання договору купівлі-продажу нерухомого майна. Особливості методологічних підходів до ефективного застосування норм приватного права, що регулюють відповідальність продавця у разі евікції. Методологічні засади договірної та недоговірної концепції дарування як цивільно-правового інституту. Приватно-правова методологія застосування нормативних приписів, що регулюють окремі питання визначення правового статусу суб'єктів договорів з передачі майна у власність. Методологічні прийоми та

способи виявлення потенційних форм дискримінації сторін у договорах про передачу майна у власності

Тема 9. Методологія і методика застосування норм приватного права у сфері договорів про передачу майна у користування

Методологічні засади дослідження цивільно-правового регулювання договору найму (оренди). Методика застосування норм приватного права, що регулюють порядок укладення та принципи виконання договорів про передачу майна у користування. Приватно-правова методологія застосування нормативних приписів, що регулюють окремі питання визначення правового статусу суб'єктів договорів з передачі державного та комунального майна у користування. Особливості методологічних підходів до ефективного застосування норм приватного права щодо оренди земельних ділянок. Методичні засади документального оформлення орендних відносин та наслідки їх порушень. Методологічні підходи до окреслення основних антидискримінаційних постулатів у змісті договорів про передачу майна у користування.

Тема 10. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють договірні відносини в сфері надання фінансових послуг

Методологія та методика застосування норм приватного права щодо виконання договорів в сфері надання фінансових послуг. Проблемні аспекти регулювання кредитних правовідносин. Методика застосування норм приватного права, що регламентують захист прав споживачів фінансових послуг в Україні. Методика застосування норм приватного права, що регламентують правовий статус договору факторингу. Аналіз правової категорії «цесія». Правові засади регулювання розрахункових відносин в Україні та міжнародних розрахунків. Проблеми застосування договірної відповідальності сторін у зобов'язаннях зі страхування. Методологічні антидискримінаційні підходи до тлумачення та застосування договорів у сфері надання фінансових послуг

Тема 11. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють договірні відносини в сфері надання юридичних та фактичних послуг

Методика застосування норм приватного права, що регламентують порядок належного виконання договорів про надання юридичних та фактичних послуг. Проблеми застосування приватно-правових норм, які регулюють відповідальність учасників договору з надання послуг. Захист прав споживачів туристичних послуг у контексті адаптації національного законодавства України до законодавства ЄС. Антидискримінаційна політика держави в контексті укладання, міни та виконання договорів у сфері надання юридичних та фактичних послуг.

Тема 12. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють договірні відносини у сфері виконання робіт

Методологічні проблеми визначення правової природи договорів та інших договірних конструкцій при виконанні робіт та критерії їх розмежування. Методика застосування норм приватного права, що регламентують правові наслідки порушення сторонами зобов'язань за договором підряду. Методика застосування норм приватного права, що регулюють порядок виконання договору підряду. Методики уникнення фіксації дискримінаційних положень у змісті договорів про виконання робіт.

Тема 13. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють договірні відносини в сфері розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Методологічні засади договірного регулювання відносин в сфері інтелектуальної власності. Методика застосування норм приватного права у сфері захисту прав суб'єктів договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Роль та значення судової практики у застосуванні норм приватного права, що регулюють договірні відносини в сфері інтелектуальної власності. Методологічні підходи до розуміння і дотримання вимог антидис-

кримінаційного законодавства України при укладення договорів про розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

Тема 14. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють договірні відносини в сфері сімейного права

Методика застосуванням правової конструкції договору в сімейних відносинах. Проблеми реалізації прав подружжя на укладення договорів щодо спільного майна. Методологічні засади договірного регулювання відносин між батьками з приводу сплати аліментів на дитину. Примусове стягнення аліментів за договором: проблеми судової та договірної практики. Договірне регулювання немайнових відносин батьків щодо дітей.

Тема 15. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють договірні відносини в сфері найманої праці

Право на працю як форма виявлення сутності трудового права та його доктрина. Методологічні проблеми визначення правової природи договорів в сфері найманої праці та інших договорів, предметом яких є виконання робіт та критерії їх розмежування. Методика визначення специфіки приписів норм трудового права, що визначають умови трудового договору, умови праці, умови робочого часу і часу відпочинку, умови оплати праці, встановлення відповідальності, охорони праці, розгляду трудових спорів (конфліктів). Методики уникнення фіксації дискримінаційних положень у змісті договорів, що регулюють договірні відносини в сфері найманої праці.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Історія виникнення та сучасний стан загально-правової методології та методики застосування приватного права.
2. Антидискримінаційні засади і методи застосування приватного права.
3. Феноменологічні та методологічні парадигми приватно-правового пізнання суспільних відносин.
4. Співвідношення та взаємозв'язок системоутворюючих правових категорій: «методологія приватного права», «методика застосування приватного права» та «метод приватно-правового регулювання».
5. Загальна характеристика понять «здійснення права», «застосування права» і «реалізація права»: їх сутність та розмежування.
6. Конкуренція та колізія приватно-правових норм в процесі правового регулювання суспільних відносин приватно-правового характеру.
7. Методики виявлення потенційних форм дискримінації (пряма дискримінація, непряма дискримінація, прихована дискримінація, утиски тощо) у ході застосування норм приватного права.
8. Особливості методології та методики застосування різних галузей права, що можуть бути віднесені до приватно-правового блоку (цивільне, господарське, сімейне, житлове, трудове, земельне право тощо).
9. Методика подолання помилок правозастосування та усунення прогалин у сфері приватного права (правочини внаслідок помилки/обману, суддівські помилки, правила вивчення описок/опечаток у офіційних документах, антидискримінаційні експертизи нормативно-правових актів тощо).
10. Методика застосування різних методологічних підходів у ході нормативного регулювання реалізації прав та свобод учасників приватно-правових відносин на практиці.
11. Взаємозв'язок окремих методологічних способів правозастосування у сфері регламентації правового статусу різних учасників приватно-правових відносин з конкретним обсягом прав і обов'язків відповідного суб'єкта.

12. Методологічні форми застосування учасниками суспільних правовідносин норм приватного права у процесі реалізації правових приписів у класичний (традиційний) спосіб чи за допомогою цифрових (електронних) засобів комунікації.

13. Використання методології правової науки з метою уникнення появи дискримінаційних форм застосування норм приватного права в сфері охорони прав та інтересів учасників приватно-правових відносин.

14. Взаємозв'язок окремих методологічних способів правозастосування у сфері регламентації правового статусу різних учасників приватно-правових відносин з конкретним обсягом прав і обов'язків відповідного суб'єкта.

15. Методологічні форми застосування учасниками суспільних правовідносин норм приватного права у процесі реалізації правових приписів у класичний (традиційний) спосіб чи за допомогою цифрових (електронних) засобів комунікації.

16. Використання методології правової науки з метою уникнення появи дискримінаційних форм застосування норм приватного права в сфері охорони прав та інтересів учасників приватно-правових відносин.

17. Види та форми власності: методологічна дихотомія у законодавчому закріпленні та співвідношенні понять, форм та видів власності.

18. Методика застосування норм приватного права, що регламентують довірчу власність в Україні.

19. Методологія застосування нормативних приписів, що регулюють окремі питання реалізації права власності на землю.

20. Особливості використання різних методологічних прийомів і засад у процесі регулювання ринку нерухомості в нашій державі на сучасному етапі.

21. Методологічні критерії та передумови застосування норм приватного права в сфері спадкових правовідносин.

22. Загальна характеристика методологічних прийомів та способів застосування норм приватного права, що регламентують захист та охорону особистих немайнових прав особи.

23. Методика застосування норм приватного права у сфері інтелектуальної власності: методологічні аспекти правореалізації з врахуванням останніх законодавчих новел у цій сфері.

24. Особливості методологічних підходів до ефективного застосування норм приватного права, що регулюють виникнення, зміну та припинення правовідносин у сфері права інтелектуальної власності.

25. Значення вдалого обрання методики використання і застосування норм приватного права у сфері правового регулювання обігу засобів індивідуалізації товарів та їх виробників на загальну результативність їх діяльності.

26. Методика застосування норм приватного права, що регулюють порядок та принципи виконання різного роду видів зобов'язань.

27. Особливості використання приватно-правових норм, що регламентують правила відшкодування шкоди у договірних та позадоговірних зобов'язаннях.

28. Вплив окремого способу застосування приватно-правових норм на види та форми відповідальності у різних галузях приватного права.

29. Методика застосування норм приватного права у сфері захисту порушених прав особи та відшкодування шкоди, заподіяної в онлайн просторі та / або за допомогою електронних (цифрових) носіїв інформації.

30. Роль договору у структурі механізму правового регулювання цивільних правовідносин. Доктринальні питання систематизації договорів.

31. Методологічні підходи до тлумачення умов договору: «теорія волі» і «теорія волевиявлення».

32. Принципи тлумачення договорів: принцип автентичності, принцип волевиявлення сторін, принцип єдності предмета і мети договору, принцип сумлінності та ефективності дії договору.

33. Методи правомірного тлумачення цивільних договорів: граматичний, логічний, історичний, системний.

34. Правила тлумачення цивільно-правових договорів. Застосування правила *contra proferentem*. Значення помилки особи.

35. Практичне значення застосування судами принципу свободи договору. Межі свободи договору, обмеження свободи в укладанні договору монополістами, державними підприємствами.

36. Використання методологічних прийомів при запобіганні порушення умов антидискримінаційного законодавства України в сфері укладення договорів.

37. Методика застосування норм приватного права, що регулюють порядок укладення та принципи виконання договорів про передачу майна у власність.

38. Особливості застосування приватноправових норм, які визначають наслідки порушення договорів з передачі майна у власність.

39. Зміни в договірній практиці у зв'язку з прийняттям закону «Про електронну комерцію».

40. Колізійно-правове регулювання договору купівлі-продажу нерухомого майна

41. Особливості методологічних підходів до ефективного застосування норм приватного права, що регулюють відповідальність продавця у разі евікції.

42. Методологічні засади договірної та недоговірної концепції дарування як цивільно-правового інституту.

43. Приватно-правова методологія застосування нормативних приписів, що регулюють окремі питання визначення правового статусу суб'єктів договорів з передачі майна у власність.

44. Методологічні прийоми та способи виявлення потенційних форм дискримінації сторін у договорах про передачу майна у власність.

45. Методологічні засади дослідження цивільно-правового регулювання договору найму (оренди).

46. Методика застосування норм приватного права, що регулюють порядок укладення та принципи виконання договорів про передачу майна у користування.

47. Приватно-правова методологія застосування нормативних приписів, що регулюють окремі питання визначення правового статусу суб'єктів договорів з передачі державного та комунального майна у користування.

48. Особливості методологічних підходів до ефективного застосування норм приватного права щодо оренди земельних ділянок.

49. Методичні засади документального оформлення орендних відносин та наслідки їх порушень.

50. Методологічні підходи до окреслення основних антидискримінаційних постулатів у змісті договорів про передачу майна у користування.

51. Методологія та методика застосування норм приватного права щодо виконання договорів в сфері надання фінансових послуг.

52. Проблемні аспекти регулювання кредитних правовідносин.

53. Методика застосування норм приватного права, що регламентують захист прав споживачів фінансових послуг в Україні.

54. Методика застосування норм приватного права, що регламентують правовий статус договору факторингу. Аналіз правової категорії «цесія».

55. Правові засади регулювання розрахункових відносин в Україні та міжнародних розрахунків.

56. Проблеми застосування договірної відповідальності сторін у зобов'язаннях зі страхування.

57. Методологічні антидискримінаційні підходи до тлумачення та застосування договорів у сфері надання фінансових послуг.

58. Методика застосування норм приватного права, що регламентують порядок належного виконання договорів про надання юридичних та фактичних послуг.
59. Проблеми застосування приватно-правових норм, які регулюють відповідальність учасників договору з надання послуг.
60. Захист прав споживачів туристичних послуг у контексті адаптації національного законодавства України до законодавства ЄС.
61. Антидискримінаційна політика держави в контексті укладання, зміни та виконання договорів у сфері надання юридичних та фактичних послуг.
62. Методологічні проблеми визначення правової природи договорів та інших договірних конструкцій при виконанні робіт та критерії їх розмежування.
63. Методика застосування норм приватного права, що регламентують правові наслідки порушення сторонами зобов'язань за договором підряду.
64. Методика застосування норм приватного права, що регулюють порядок виконання договору підряду.
65. Методики уникнення фіксації дискримінаційних положень у змісті договорів про виконання робіт.
66. Методологічні засади договірного регулювання відносин в сфері інтелектуальної власності.
67. Методика застосування норм приватного права у сфері захисту прав суб'єктів договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.
68. Роль та значення судової практики у застосуванні норм приватного права, що регулюють договірні відносини в сфері інтелектуальної власності.
69. Методика застосування правової конструкції договору в сімейних відносинах.
70. Проблеми реалізації прав подружжя на укладення договорів щодо спільного майна.
71. Методологічні засади договірного регулювання відносин між батьками з приводу сплати аліментів на дитину. Примусове стягнення аліментів за договором: проблеми судової та договірної практики.
72. Договірне регулювання немайнових відносин батьків щодо дітей.
73. Право на працю як форма виявлення сутності трудового права та його доктрина.
74. Методологічні проблеми визначення правової природи договорів в сфері найманої праці та інших договорів, предметом яких є виконання робіт та критерії їх розмежування.
75. Методика визначення специфіки приписів норм трудового права, що визначають умови трудового договору, умови праці, умови робочого часу і часу відпочинку, умови оплати праці, встановлення відповідальності, охорони праці, розгляду трудових спорів (конфліктів).
76. Методики уникнення фіксації дискримінаційних положень у змісті договорів, що регулюють договірні відносини в сфері найманої праці.

МОДУЛЬ 4

Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод: методологія тлумачення і застосування

Тема 1. Загальна характеристика європейської системи захисту прав людини

Європейська нормативна система захисту прав людини. Європейська інституційна система захисту прав людини. Порядок формування та структура Європейського суду з прав людини. Етапи розробки, прийняття Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року та її загальна характеристика. Передумови створення Європейського суду з прав людини. Реформа європейської інституційної системи 1994 року: значення та наслідки. Правовий статус Комітетів, Палати та Великої Палати Європейського суду з прав людини. Юрисдикція Європейського суду з прав людини.

Тема 2. Принципи та методи тлумачення права ЄСПЛ

Принципи тлумачення права ЄСПЛ: принцип пропорційності та забезпечення рівноваги інтересів у тлумаченні права ЄСПЛ; принцип ефективного та динамічного тлумачення у тлумаченні права ЄСПЛ; принцип забезпечення правової визначеності (принцип дотримання прецеденту) у тлумаченні права ЄСПЛ; принцип забезпечення певної свободи національного розсуду у тлумаченні права ЄСПЛ; принцип автономного тлумачення у тлумаченні права ЄСПЛ; врахування загальновизнаних міжнародних стандартів і принципів міжнародного права у тлумаченні права ЄСПЛ; принцип забезпечення мінімальних гарантій прав і свобод людини у тлумаченні права ЄСПЛ.

Методи тлумачення права ЄСПЛ. філологічне (граматичне, мовне) тлумачення як метод тлумачення права ЄСПЛ; історичне тлумачення як метод тлумачення права ЄСПЛ; цільове (телеологічне) тлумачення як метод тлумачення права ЄСПЛ; системне (систематичне) тлумачення як метод тлумачення права ЄСПЛ; функціональне тлумачення як метод тлумачення права ЄСПЛ.

Тема 3. Порядок звернення та розгляду справ в Європейському суді з прав людини

Підстави для звернення до Європейського суду з прав людини. Порядок звернення до Європейського суду з прав людини (Поняття прийнятності заяв до Європейського суду з прав людини; підстави виключення заяв зі списку справ). Порядок та особливості розгляду заяв у Комітетах та Палатах Європейського суду з прав людини. Розгляд справи по суті та порядок винесення рішення ЄСПЛ (процедура дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини; поняття справедливого відшкодування в рішеннях Європейського суду з прав людини; роль прецедентного права при вирішенні справ Європейським судом з прав людини). Види рішень Європейського суду з прав людини.

Порядок виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Тема 4. Захист права на життя згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Обставини, за яких позбавлення життя визнається правомірним. Визначення пропорційності застосування сили, що спричинило позбавлення життя. Негативні та позитивні зобов'язання держав-учасниць Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у зв'язку із забезпеченням права на життя. Обов'язковість проведення розслідування випадків застосування державою сили, що привело до позбавлення життя.

Тема 5. Заборона катувань у прецедентній практиці Європейського суду з прав людини

Співвідношення Міжнародних універсальних та регіональних стандартів щодо неналежного поводження або покарання. Види неналежного поводження (катування, нелюдське поводження або покарання, принижуюче гідність поводження або покарання) і критерії їх розме-

жування. Поняття нелюдського поводження або покарання, вироблене на основі практики ЄСПЛ. Поняття поводження або покарання що принижує гідність, вироблене на основі практики ЄСПЛ. Правоназахист від катувань, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження або покарання в рішеннях Європейського суду з прав людини. Аналіз справи «САВІЦЬКИЙ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF SAVITSKYI v. UKRAINE). Аналіз справи «ГЕФГЕН ПРОТИ НІМЕЧЧИНИ».

Тема 6. Заборона рабства і примусової праці

Зміст і сфера дії заборони рабства і примусової праці у практиці Суду. Види поводження, забороненого у статті 4 Конвенції. Обов'язкова праця, яка не порушує заборони, встановленої у статті 4 Конвенції. Обов'язки держави, що впливають зі статті 4 Конвенції. Заборона рабства та примусової праці в рішеннях Європейського суду з прав людини. Аналіз справи «ВАН ДЕР МЮССЕЛЬ ПРОТИ БЕЛЬГІЇ».

Тема 7. Право на свободу та особисту недоторканість

Сфера застосування. Позбавлення волі. Критерії, що застосовуються. Заходи, які застосовуються у в'язниці. Позбавлення волі за межами формального арешту та тримання під вартою. Позитивні зобов'язання щодо позбавлення волі приватними особами. **Законність тримання під вартою відповідно до ст. 5 § 1 Мета статті 5.** Відповідність національному законодавству. Перегляд відповідності національному законодавству. Принципи правової визначеності. Неприпустимість свавілля. Постанова суду. Обґрунтування рішень і вимога щодо неприпустимості свавілля. Деякі прийнятні процесуальні порушення. Затримка виконання постанов про звільнення

Правомірне позбавлення волі відповідно до ст. 5 § 1 Позбавлення волі після засудження

1) Наявність засудження 2) Компетентний суд. 3) Позбавлення волі повинно здійснюватися «після» засудження. 4) Значення апеляційного провадження

Б. Позбавлення волі за невиконання судового рішення або юридичного обов'язку

1) Невиконання судового рішення. 2) Виконання обов'язку, передбаченого законом

В. Попереднє ув'язнення. 1) Мета арешту або тримання під вартою. 2) Значення «обґрунтованої підозри». 3) Поняття «Правопорушення»

Г. Затримання неповнолітнього. 1) Загальні положення. 2) Наглядні заходи виховного характеру. 3) Компетентний орган

Г. Тримання під вартою з медичних або соціальних підстав. 1) Загальні положення

2) Запобігання поширенню інфекційних захворювань. 3) Тримання під вартою психічнохворих. 4) Тримання під вартою наркозалежних та алкоголіків. 5) Волоцюги

Д. Затримання іноземця. 1) Взяття під варту для запобігання незаконному в'їзду в країну. 2) Взяття під варту з наміром депортації або екстрадиції

IV. Гарантії для осіб позбавлених волі. А. Інформація про причини арешту (стаття 5 § 2). 1) Застосовність. 2) Мета. 3) Особа, якій повинні бути повідомлені причини арешту

4) Причини має бути повідомлено «невідкладно». 5) Порядок, відповідно до якого повідомляються причини. 6) Необхідний обсяг інформації про причини. 7) Зрозумілою мовою

Б. Право негайно постати перед суддею (стаття 5 § 3) 1) Мета положення

2) Невідкладний та автоматичний судовий контроль. 3) Поняття посадової особи, наділеної судовою владою. 4) Незалежність. 5) Процесуальна вимога. 6) Матеріально-правова вимога. (а) ПЕРЕГЛЯД ПОСТАНОВИ ПРО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ПО СУТІ. (б) ПОВНОВАЖЕННЯ ДЛЯ ЗВІЛЬНЕННЯ

В. Право на судовий розгляд протягом розумного строку або на звільнення до початку судового розгляду (стаття 5 § 3) 1) Період часу, який береться до уваги. 2) Загальні принципи. 3) Підстави для тривалого тримання під вартою. 4) Особлива ретельність. 5) Альтернативні заходи. 6) Застава. 7) Обґрунтування періоду тримання під вартою. 8) Попереднє ув'язнення неповнолітніх

Г. Право на невідкладний розгляд судом законності тримання під вартою (стаття 5 § 4) 1) Мета положення. 2) Характер необхідної перевірки. 3) Процесуальні гарантії

4) Вимога «невідкладності». (а) період часу, який береться до уваги. (б) релевантні фактори, які беруться до уваги при оцінці невідкладності

Г. Право на компенсацію за незаконне тримання під вартою (Стаття 5 § 5). 1) Застосовність. 2) Судовий засіб захисту. 3) Доступність компенсації. 4) Характер компенсації 5) Наявність шкоди. 6) Розмір компенсації. Право на свободу в рішеннях Європейського суду з прав людини.

Аналіз справи «ГЕРАЩЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ» (Заява № 20602/05). Аналіз справи «ЕНГЕЛЬ ТА ІНШІ ПРОТИ НІДЕРЛАНДІВ».

Тема 8. Право на повагу до приватного та сімейного життя

Поняття «сім'я» та «сімейне життя» у сенсі статті 8 та статті 12 Конвенції в тлумаченні Європейського Суду з прав людини. Право вступати у шлюб та створювати сім'ю. Вимоги щодо поваги до сімейного життя. Негативні та позитивні зобов'язання держав. Тлумачення поняття «приватне життя» у практиці ЄСПЛ. Свобода вибору імені та прізвища. Свобода вибору сексуальної орієнтації та поведінки, а також способу життя у концепції права ЄСПЛ. Право на повагу житла та кореспонденції. «Житло» та «кореспонденція» в тлумаченні Європейського Суду з прав людини. Право на сімейне життя та визначення сім'ї в рішеннях Європейського суду з прав людини. Аналіз справи «АЛІЄВ ПРОТИ УКРАЇНИ».

Аналіз справи «І. ПРОТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА». Аналіз справи «ДЖОНСОН ПРОТИ ІРЛАНДІЇ». Аналіз справи «ОЛЬСОН ПРОТИ ШВЕЦІЇ».

Тема 9. Свобода вираження поглядів, свобода думки, совісті та релігії

Компоненти свободи вираження поглядів у концепції права ЄСПЛ: свобода дотримуватися певної думки, свобода отримувати і поширювати інформацію без втручання органів державної влади і незалежно від державних кордонів. Право доступу до інформації; свобода засобів масової інформації висвітлювати питання, які становлять публічний інтерес; межі свободи журналістів; доступ до інформації, необхідної для публікації; захист джерел інформації у концепції права ЄСПЛ. Межі допустимої критики щодо політичних діячів, державних органів і приватних осіб. Співвідношення фактів та оціночних суджень, змісту і форми висловлювання. Допустимість попередніх обмежень на публікації в тлумаченні ЄСПЛ. Поняття «думки» і «переконання» в тлумаченні Європейського Суду з прав людини. Елементи свободи думки, совісті і релігії: свобода сповідувати релігію або мати переконання, а також свобода змінювати їх. Свобода думки, совісті і віросповідання в рішеннях Європейського суду з прав людини. Свобода вираження поглядів у системі Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Аналіз справи «СВЯТО-МИХАЙЛІВСЬКА ПАРАФІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ».

Тема 10. Свобода зібрань та об'єднання

Що таке мирне зібрання? Чим мирне зібрання відрізняється від немирного? Трискладова структура обґрунтованості втручання у право на свободу мирних зібрань. Загроза національній безпеці. Загроза громадському порядку. Допустимість контрзібрань. Позитивні зобов'язання держави. Відповідальність за дії, вчинені до та під час мирних зібрань. Свобода мирних зібрань та об'єднань в рішеннях Європейського суду з прав людини. Право на об'єднання в політичні партії в рішеннях Європейського суду з прав людини. Право на вільні вибори в практиці Європейського суду з прав людини, право бути обраним та кваліфікаційні вимоги до кандидатів.

Аналіз справи «ВЕНІАМІН ТИМОШЕНКО ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ».

Тема 11. Право на ефективний засіб юридичного захисту

Поняття вичерпання національних засобів правового захисту як умова звернення до міжнародних судових органів в концепції права ЄСПЛ. Особливі обставини, які звільняють заявника від обов'язку вичерпати внутрішні засоби правового захисту у тлумаченні ЄСПЛ. Вибір доступних засобів правового захисту у концепції права ЄСПЛ.

Державні органи, здатні забезпечити ефективний засіб правового захисту: вимоги їх незалежності від органу, який допустив порушення права, і правомочності приймати юридично обов'язкові рішення. Право на справедливий судовий розгляд в рішеннях Європейського Суду з прав людини. Право на незалежний та неупереджений суд.

Аналіз справи ««EAST/WEST ALLIANCE LIMITED» ПРОТИ УКРАЇНИ». Аналіз справи «СОВТРАНСАВТО ПРОТИ УКРАЇНИ».

Тема 12. Захист права власності у практиці Європейського суду з прав людини

Захист права власності в рішеннях Європейського суду з прав людини. Визначення поняття «майно», відповідно до практики ЄСПЛ. Захист права на пільги. Поняття пільг та привілеїв в практиці Європейського суду з прав людини. Захист права власності в рішеннях Європейського суду з прав людини. Захист права на пільги. Поняття пільг та привілеїв в практиці Європейського суду з прав людини.

Аналіз справи «ЛАЗАРЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ».

Тема 13. Виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини в Україні

Дія Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод в Україні.

Виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Закон України «Про виконання та застосування практики Європейського суду з прав людини». Підзаконні нормативно-правові акти, що стосуються питань виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Порядок звернення рішення до виконання в частині виплати відшкодування. Повноваження Державної виконавчої служби щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини. Порядок виплати відшкодування. Інші заходи індивідуального характеру, що вживаються на виконання рішення Європейського суду з прав людини. Повноваження органів державної влади щодо вжиття заходів загального характеру на забезпечення виконання положень Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Відповідальність за невиконання чи неналежне виконання рішення Європейського суду з прав людини. Застосування судами Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини. Застосування Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини у сфері законодавства та в адміністративній практиці.

Аналіз справи «Бурмич та інші проти України» №№ 46852/13, 47786/13, 54125/13, рішення Великої палати 2017 р. Аналіз справи «Бочан проти України № 2» 2015 р.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Співвідношення міжнародної та європейської систем захисту прав людини.
2. Європейська нормативна система захисту прав людини.
3. Теоретико-правові, політичні та інші передумови прийняття Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.
4. Етапи розробки та прийняття Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року та її ратифікації країнами Європи.
5. Структура Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та її загальна характеристика.
6. Приєднання України до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та відповідні правові наслідки.

7. Європейська інституційна система захисту прав людини.
8. Європейська комісія з прав людини: структура, функції, участь у розгляді справ.
9. Передумови створення Європейського суду з прав людини.
10. Реформа європейської інституційної системи 1994 року: значення та наслідки.
11. Порядок формування Європейського суду з прав людини.
12. Структура Європейського суду з прав людини.
13. Правовий статус Комітетів, Палати та Великої Палати Європейського суду з прав людини.
14. Юрисдикція Європейського суду з прав людини.
15. Характеристика діяльності Європейського суду з прав людини, його роль та значення.
16. Наслідки розширення Ради Європи для європейської системи захисту прав людини.
17. Підстави для звернення до Європейського суду з прав людини.
18. Вимоги до заяв до Європейського суду з прав людини.
19. Поняття прийнятності заяв до Європейського суду з прав людини.
20. Порядок складання та направлення заяв до Європейського суду з прав людини.
21. Порядок та особливості розгляду заяв у Комітетах та Палатах Європейського суду з прав людини.
22. Підстави виключення заяв зі списку справ.
23. Процедура дружнього врегулювання.
24. Розгляд справи по суті та порядок винесення рішення.
25. Поняття справедливого відшкодування в практиці Європейського суду з права людини.
26. Роль прецедентного права при вирішенні справ Європейським судом з прав людини.
27. Підстави звернення до Великої Палати Європейського суду з прав людини.
28. Види рішень Європейського суду з прав людини.
29. Порядок виконання рішень Європейського суду з прав людини.
30. Право на життя в рішеннях Європейського суду з прав людини.
31. Право на життя як обов'язок позитивних дій держави та як обов'язок держави щодо захисту життя людини від небезпечної діяльності та техногенних катастроф.
32. Право на життя та право на еутаназію в практиці Європейського суду з прав людини.
33. Право на життя та смертна кара в практиці Європейського суду з прав людини.
34. Право на захист від катувань, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження або покарання в рішеннях Європейського суду з прав людини.
35. Заборона рабства та примусової праці в рішеннях Європейського суду з прав людини.
36. Співвідношення понять рабство та підневільний стан.
37. Поняття примусової чи обов'язкової праці в рішеннях Європейського суду з прав людини.
38. Поняття праці, яка не підпадає під визначення «примусової чи обов'язкової».
39. Право на свободу в рішеннях Європейського суду з прав людини.
40. Поняття позбавлення волі та правомірні випадки позбавлення волі.
41. Співвідношення права на свободу та військової служби.
42. Застосування ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод щодо законного ув'язнення особи після її засудження компетентним судом та у випадку обґрунтованої підозри у вчиненні правопорушення.
43. Процесуальні гарантії при затриманні особи. Інші правомірні обмеження права особи на свободу в рішеннях Європейського суду з прав людини.

44. Право на справедливий судовий розгляд в рішеннях Європейського суду з прав людини.
45. Право на незалежний та неупереджений суд в практиці Європейського суду з прав людини.
46. Право на доступ до органів правосуддя. Можливі випадки обмеження права на суд.
47. Питання «розумного строку» розгляду справ у суді в рішеннях Європейського суду з прав людини.
48. Принцип публічності та обґрунтованості судових рішень.
49. Принципи презумпції невинуватості; допустимості доказів; права на привілеї проти самообвинувачення; права на правову допомогу в рішеннях Європейського суду з прав людини.
50. Доктрина зворотної дії закону в практиці Європейського суду з прав людини.
51. Принцип *non bis in idem* (неможливості притягнення двічі за одне і теж саме діяння) в практиці Європейського суду з прав людини.
52. Право на повагу до приватного життя в рішеннях Європейського суду з прав людини.
53. Інформаційний аспект, фізичний, комунікативний, просторовий аспект права на повагу до приватного життя.
54. Право на самовизначення як частина права на повагу до приватного життя.
55. Право на сімейне життя та визначення сім'ї, права батьків та дітей у рішеннях Європейського суду з прав людини.
56. Свобода думки, совісті і віросповідання в рішеннях Європейського суду з прав людини.
57. Принцип відокремлення держави та церкви. Право на створення церковних організацій.
58. Свобода вираження поглядів у системі Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Випадки обмеження свободи вираження поглядів.
59. Свобода дотримуватись поглядів, одержувати та передавати інформацію та ідеї.
60. Мовні права як аспект свободи слова в практиці Європейського суду з прав людини.
61. Свобода вираження поглядів у політичній сфері.
62. Мистецька свобода, комерційне поширення інформації, академічна свобода в практиці Європейського суду з прав людини.
63. Свобода мирних зібрань та об'єднань в рішеннях Європейського суду з прав людини.
64. Свобода об'єднань як право на утворення об'єднання та внутрішню організацію його діяльності.
65. Захист прав профспілок в рішеннях Європейського суду з прав людини.
66. Право на об'єднання в політичні партії.
67. Право на вільні вибори в практиці Європейського суду з прав людини.
68. Право на голосування та кваліфікаційні вимоги до виборців.
69. Право бути обраним та кваліфікаційні вимоги до кандидатів в практиці Європейського суду з прав людини.
70. Захист права власності в рішеннях Європейського Суду з прав людини.
71. Концепція володіння. Правомірність позбавлення права володіння.
72. Контроль за використанням власності. Поняття громадського інтересу.
73. Позитивні обов'язки держави щодо захисту права власності.
74. Поняття пільг та привілеїв в практиці Європейського суду з прав людини. Захист права на пільги.
75. Забезпечення доступу до рішень Європейського суду з прав людини.
76. Порядок звернення рішення до виконання в частині виплати відшкодування.

77. Повноваження Державної виконавчої служби щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини.
78. Порядок виплати відшкодування.
79. Інші заходи індивідуального характеру, що вживаються на виконання рішення Європейського суду з прав людини.
80. Поняття та механізми вжиття державою заходів загального характеру на забезпечення виконання положень Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.
81. Повноваження органів державної влади щодо вжиття заходів загального характеру.
82. Правовий статус Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини.
83. Відповідальність за невиконання чи неналежне виконання рішення Європейського суду з прав людини.
84. Застосування судами Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини.
85. Порядок посилання на Європейську конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини. Застосування у сфері законодавства та в адміністративній практиці.
86. Аналіз справи «МАККАН ТА ІНШІ ПРОТИ ОБ'ЄДНАНОГО КОРОЛІВСТВА»
87. Аналіз справи «ГОНГАДЗЕ ПРОТИ УКРАЇНИ».
88. Аналіз справи «САВИЦЬКИЙ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF SAVITSKYU v. UKRAINE)
89. Аналіз справи «ВАН ДЕР МЮССЕЛЬ ПРОТИ БЕЛЬГІЇ».
90. Аналіз справи «ГЕРАЩЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ» (Заява № 20602/05).
91. Аналіз справи «СОВТРАНСАВТО ПРОТИ УКРАЇНИ».
92. Аналіз справи «АЛІЄВ ПРОТИ УКРАЇНИ»
93. Аналіз справи «СВЯТО-МИХАЙЛІВСЬКА ПАРАФІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ».
94. АНАЛІЗ СПРАВИ «РЕДАКЦІЯ ГАЗЕТИ «ПРАВОЄ ДЄЛО» ТА ШТЕКЕЛЬ ПРОТИ УКРАЇНИ»
95. Аналіз справи «ВЕНІАМІН ТИМОШЕНКО ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ».
96. Аналіз справи ««EAST/WEST ALLIANCE LIMITED» ПРОТИ УКРАЇНИ».
97. Аналіз справи «ПІЧКУР ПРОТИ УКРАЇНИ»
98. Аналіз справи «ЛУЦЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»
99. Аналіз справи «ІВАНОВ ПРОТИ УКРАЇНИ»

МОДУЛЬ 5.

Кримінальне право: методологія тлумачення і застосування

Тема 1. Методологічні засади дослідження кримінального законодавства України та практики його застосування

Методологія науки як необхідна складова фундаментальних досліджень кримінального права. Кримінальне законодавство України та практика його застосування. Системні зв'язки у кримінальному праві. Понятійний апарат кримінального права. Оціночні поняття: методологічні аспекти дослідження і застосування в кримінальному праві. Стадії застосування кримінального права. Кримінально-правова норма при бланкетній диспозиції закону про кримінальну відповідальність: поняття і особливості застосування

Тема 2. Методологічні аспекти кримінальної відповідальності

Методологічні аспекти дослідження кримінальної відповідальності. Дослідження кримінальної відповідальності: аксіологічний підхід. Каузальність у структурі кримінальної відповідальності. Кримінально-правова кваліфікація як умова індивідуалізації кримінальної відповідальності. Диференціація кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність та проблема прав і свобод людини і громадянина. Межі кримінальної відповідальності. Методологічні засади звільнення від кримінальної відповідальності.

Тема 3. Методологічні засади дослідження та практики застосування інституту кримінального правопорушення

Новітні підходи в дослідженні поняття злочину та його ознак. Значення класифікації злочинів для застосування норм кримінального права. Кримінально-правова сутність стадій вчинення злочину та їх взаємозв'язок з іншими інститутами кримінального права. Проблеми складу злочину та його функцій у доктрині кримінального права. Сучасні підходи до вини та її фундаментального значення у кримінальному праві. Дослідження способу вчинення злочину в науках кримінального циклу: міждисциплінарний підхід. Застосування положень кримінального закону в частині поділу суб'єктів злочину за їх роллю. Практичне співвідношення кримінальних правопорушень з обставинами, що виключають злочинність діяння.

Тема 4. Кваліфікація злочинів: практика застосування

Методологічні засади дослідження поняття, зміст та значення кваліфікації злочинів. Особливості відмежування кваліфікації злочинів від кримінально-правової кваліфікації. Сучасне розуміння принципів, передумов і підстав кваліфікації злочинів. Актуальні підходи до структури, видів та функцій кваліфікації злочинів. Юридичне закріплення результатів кваліфікації злочинів. Механізм, правила, етапи та стадії кваліфікації злочинів. Практика складання формули кваліфікації злочинів. Значення постанов та правових позицій Пленуму Верховного Суду для кваліфікації злочинів.

Тема 5. Методологічні засади дослідження практики застосування інституту покарання та заходів кримінально-правового характеру

Дослідження покарання як заходу примусу від імені держави. Методологічні основи відмінності покарання від заходів кримінально-правового характеру. Призначення покарання як засіб реалізації функцій кримінального права. Кримінально-правова природа звільнення від покарання та його відбування. Застосування інституту обмежувальних заходів, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство. Підстави примусових заходів медичного характеру та примусового лікування. Сучасна концепція заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

Тема 6. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону основ національної безпеки України та миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

Основи національної безпеки України як родовий об'єкт злочинів. Система злочинів проти основ національної безпеки України: стан та перспективи удосконалення кримінальної відповідальності. Методика застосування заохочувальних норм у контексті злочинів проти основ нацбезпеки. Фундаментальне кримінально-правове значення миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Сучасні виклики світовій безпеці пропаганди війни, порушення її законів і звичаїв, зброї масового знищення, найманства, екоциду, геноциду та кримінальна відповідальність за них.

Тема 7. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону життя та здоров'я особи

Місце злочинів проти життя та здоров'я людини в системі Особливої частини Кримінального кодексу України. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону життя людини. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону здоров'я людини. Застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за домашнє насильство. Кримінальні правопорушення, що ставлять у небезпеку життя та/або здоров'я особи, та інші медичні кримінальні правопорушення.

Тема 8. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону волі, честі, гідності, а також статевої свободи та статевої недоторканості особи

Праворозуміння волі, честі та гідності особи як об'єктів кримінально-правової охорони. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону волі, честі та гідності особи. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону статевої свободи особи. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону недоторканості особи. Сучасна проблематика доведення вини особи у вчиненні статевих злочинів.

Тема 9. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону виборчих та особистих прав людини і громадянина. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону трудових та інших соціально-економічних прав людини. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону рівноправності людей. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону недоторканості приватного життя особи. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону свободи совісті. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону сім'ї та дітей.

Тема 10. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону власності

Сучасне розуміння власності як об'єкта кримінально-правової охорони. Методологія та методика обчислення неоподаткованого мінімуму доходів громадян у контексті злочинів проти власності. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за корисливі кримінальні правопорушення, пов'язані з оберненням чужого майна на свою користь чи користь інших осіб. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за корисливі посягання на власність, не пов'язані з оберненням чужого майна на користь винного чи інших осіб. Методика застосу-

вання норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за некорисливі кримінальні правопорушення проти власності.

Тема 11. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону правовідносин у сфері господарської діяльності

Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти системи грошового обігу, фондового ринку і порядку обігу деяких документів. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти системи оподаткування і системи загальнообов'язкового державного соціального страхування. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти бюджетної системи. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти порядку переміщення предметів через митний кордон України. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти порядку зайняття господарською діяльністю. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти прав кредиторів. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти засад добросовісної конкуренції. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти порядку приватизації.

Тема 12. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону громадської безпеки, громадського порядку та моральності

Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані зі створенням та діяльністю злочинних об'єднань. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за терористичний акт і пов'язані з ним кримінальні правопорушення. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти порядку обігу небезпечних предметів і речовин. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за інші кримінальні правопорушення проти громадської безпеки. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону громадського порядку. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону основних моральних принципів та цінностей у сфері духовного й культурного життя суспільства. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону основних принципів моральності у сфері статевих відносин. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону основних принципів моральності у сфері духовного та фізичного розвитку неповнолітніх.

Тема 13. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону безпеки руху та експлуатації транспорту, а також правовідносин у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів
Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти безпеки руху або експлуатації автотранспорту і міського електротранспорту. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за незаконне заволодіння транспортним засобом. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів та інших предметів, небезпечних для здоров'я населення. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням наркотичними засобами та іншими предметами, небезпечними для здоров'я населення.

Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним вживанням наркотичних засобів та інших небезпечних предметів. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, предметом яких є лікарські засоби.

Тема 14. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, журналістів, а також правосуддя

Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти державних символів. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані з перешкоджанням діяльності організацій, об'єднань громадян та представників влади. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти достовірності документів, штампів, печаток. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти журналістів. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення службових осіб, які здійснюють чи забезпечують здійснення правосуддя. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення засуджених й осіб, які перебувають під вартою. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення інших учасників кримінального провадження. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення осіб, які не є учасниками кримінального провадження.

Тема 15. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону у сфері службової діяльності. Методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за корупційні службові злочини. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за некорупційні службові злочини. Кримінальна відповідальність за неособисте головування – здійснення народним депутатом України на пленарному засіданні Верховної Ради України голосування замість іншого народного депутата України. Сучасна проблематика кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. Сучасна проблематика кримінальної відповідальності за незаконне збагачення.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Методологія науки як необхідна складова фундаментальних досліджень кримінального права.
2. Кримінальне законодавство України та практика його застосування.
3. Системні зв'язки у кримінальному праві.
4. Понятійний апарат кримінального права.
5. Оціночні поняття: методологічні аспекти дослідження і застосування в кримінальному праві.
6. Стадії застосування кримінального права.
7. Кримінально-правова норма при бланкетній диспозиції закону про кримінальну відповідальність: поняття і особливості застосування
8. Методологічні аспекти дослідження кримінальної відповідальності.
9. Дослідження кримінальної відповідальності: аксіологічний підхід.
10. Каузальність у структурі кримінальної відповідальності.

11. Кримінально-правова кваліфікація як умова індивідуалізації кримінальної відповідальності.
12. Диференціація кримінальної відповідальності.
13. Кримінальна відповідальність та проблема прав і свобод людини і громадянина.
14. Межі кримінальної відповідальності.
15. Методологічні засади звільнення від кримінальної відповідальності.
16. Новітні підходи в дослідженні поняття злочину та його ознак.
17. Значення класифікації злочинів для застосування норм кримінального права.
18. Кримінально-правова сутність стадій вчинення злочину та їх взаємозв'язок з іншими інститутами кримінального права.
19. Проблеми складу злочину та його функцій у доктрині кримінального права.
20. Сучасні підходи до вини та її фундаментального значення у кримінальному праві.
21. Дослідження способу вчинення злочину в науках кримінального циклу: міждисциплінарний підхід.
22. Застосування положень кримінального закону в частині поділу суб'єктів злочину за їх роллю.
23. Практичне співвідношення кримінальних правопорушень з обставинами, що викликають злочинність діяння.
24. Методологічні засади дослідження поняття, зміст та значення кваліфікації злочинів.
25. Особливості відмежування кваліфікації злочинів від кримінально-правової кваліфікації.
26. Сучасне розуміння принципів, передумов і підстав кваліфікації злочинів.
27. Актуальні підходи до структури, видів та функцій кваліфікації злочинів.
28. Юридичне закріплення результатів кваліфікації злочинів.
29. Механізм, правила, етапи та стадії кваліфікації злочинів.
30. Практика складання формули кваліфікації злочинів.
31. Значення постанов та правових позицій Пленуму Верховного Суду для кваліфікації злочинів.
32. Дослідження покарання як заходу примусу від імені держави.
33. Методологічні основи відмінності покарання від заходів кримінально-правового характеру.
34. Призначення покарання як засіб реалізації функцій кримінального права.
35. Кримінально-правова природа звільнення від покарання та його відбування.
36. Застосування інституту обмежувальних заходів, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство.
37. Підстави примусових заходів медичного характеру та примусового лікування.
38. Сучасна концепція заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.
39. Основи національної безпеки України як родовий об'єкт злочинів.
40. Система злочинів проти основ національної безпеки України: стан та перспективи удосконалення кримінальної відповідальності.
41. Методика застосування заохочувальних норм у контексті злочинів проти основ нацбезпеки.
42. Фундаментальне кримінально-правове значення миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.
43. Сучасні виклики світовій безпеці пропаганди війни, порушення її законів і звичаїв, зброї масового знищення, найманства, екоциду, геноциду та кримінальна відповідальність за них.
44. Місце злочинів проти життя та здоров'я людини в системі Особливої частини Кримінального кодексу України.

45. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.
46. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону життя людини.
47. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону здоров'я людини.
48. Застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за домашнє насильство.
49. Кримінальні правопорушення, що ставлять у небезпеку життя та/або здоров'я особи, та інші медичні кримінальні правопорушення.
50. Праворозуміння волі, честі та гідності особи як об'єктів кримінально-правової охорони.
51. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону волі, честі та гідності особи.
52. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону статевої свободи особи.
53. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону недоторканості особи.
54. Сучасна проблематика доведення вини особи у вчиненні статевого злочину.
55. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону виборчих та особистих прав людини і громадянина.
56. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону трудових та інших соціально-економічних прав людини.
57. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону рівноправності людей.
58. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону недоторканості приватного життя особи.
59. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону свободи совісті.
60. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону сім'ї та дітей.
61. Сучасне розуміння власності як об'єкта кримінально-правової охорони.
62. Методологія та методика обчислення неоподаткованого мінімуму доходів громадян у контексті злочинів проти власності.
63. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за корисливі кримінальні правопорушення, пов'язані з оберненням чужого майна на свою користь чи користь інших осіб.
64. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за корисливі посягання на власність, не пов'язані з оберненням чужого майна на користь винного чи інших осіб.
65. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за некорисливі кримінальні правопорушення проти власності.
66. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти системи грошового обігу, фондового ринку і порядку обігу деяких документів.
67. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти системи оподаткування і системи загальнообов'язкового державного соціального страхування.
68. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти бюджетної системи.
69. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти порядку переміщення предметів через митний кордон України.

70. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти порядку зайняття господарською діяльністю.

71. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти прав кредиторів.

72. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти засад добросовісної конкуренції

73. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти порядку приватизації.

74. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані зі створенням та діяльністю злочинних об'єднань.

75. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за терористичний акт і пов'язані з ним кримінальні правопорушення.

76. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти порядку обігу небезпечних предметів і речовин.

77. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за інші кримінальні правопорушення проти громадської безпеки.

78. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону громадського порядку.

79. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону основних моральних принципів та цінностей у сфері духовного й культурного життя суспільства.

80. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону основних принципів моральності у сфері статевих відносин.

81. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону основних принципів моральності у сфері духовного та фізичного розвитку неповнолітніх.

82. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту.

83. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти безпеки руху або експлуатації автотранспорту і міського електротранспорту.

84. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за незаконне заволодіння транспортним засобом.

85. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів та інших предметів, небезпечних для здоров'я населення.

86. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням наркотичними засобами та іншими предметами, небезпечними для здоров'я населення.

87. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним вживанням наркотичних засобів та інших небезпечних предметів.

88. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, предметом яких є лікарські засоби.

89. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти державних символів.

90. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані з перешкоджанням діяльності організацій, об'єднань громадян та представників влади.

91. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти достовірності документів, штампів, печаток.

92. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти журналістів.

93. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення службових осіб, які здійснюють чи забезпечують здійснення правосуддя.

94. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення засуджених й осіб, які перебувають під вартою.

95. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення інших учасників кримінального провадження.

96. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення осіб, які не є учасниками кримінального провадження.

97. Методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону у сфері службової діяльності.

98. Методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

99. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за корупційні службові злочини.

100. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за некорупційні службові злочини.

101. Кримінальна відповідальність за неособисте голосування – здійснення народним депутатом України на пленарному засіданні Верховної Ради України голосування замість іншого народного депутата України.

102. Сучасна проблематика кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації.

103. Сучасна проблематика кримінальної відповідальності за незаконне збагачення.

Модуль 6.

Професійна відповідальність правника

Тема 1. Вступ до правничої професії

Місія правничої професії в суспільстві. Цінності правничої професії.
Доступ до правничої професії. Самоврядність.

Тема 2. Правники і правнича професія у суспільстві

Образ правників у громадській думці
Образ правників і правничої професії у масовій культурі
Правнича етика як засіб відновлення довіри до представників правничої професії

Тема 3. Загальні етичні вимоги

Професіоналізм (компетентність, об'єктивність / неупередженість, заборона дискримінації).
Підтримка гідності та доброчесності професії.
Збереження професійної таємниці.
Запобігання конфлікту інтересів.

Тема 4. Правнича професія: глобальний та національний контексти

Норми, які регулюють поведінку правника.
Міжнародні стандарти правничої професії.
Європейські стандарти правничої професії.
Роль держави у регулюванні правничої професії.
Роль професійних об'єднань у регулюванні правничої професії.

Тема 5. Професійна етика в приватному житті правника

Вимоги до поведінки представників юридичних професій у приватному житті: загальні та специфічні правила.
Участь правника в політичному житті.
Право на приватність.
Свобода самовираження та комунікації правника у приватному житті (соцмережі).
Релігійна свобода правника.

Тема 6. Професійна етика судді

Нормативна основа етичної поведінки суддів.
Взаємодія з учасниками судового процесу.
Взаємодія з органами державної влади.
Взаємодія з іншими суддями.
Професійна відповідальність

Тема 7. Професійна етика адвоката

Нормативна основа адвокатської діяльності.
Взаємодія з клієнтами.
Взаємодія з учасниками судового процесу та органами державної влади.
Професійна асоціація. Взаємодія з іншими адвокатами.
Професійна відповідальність.
Безоплатна правова допомога

Тема 8. Професійна етика прокурора

Нормативно-правова основа етики прокурора. Етичні принципи та цінності у діяльності прокурора.

Участь у здійсненні правосуддя та інші функції прокурора: етичний аспект.

Взаємодія прокурорів з органами державної влади, громадянами.

Взаємодія з іншими прокурорами.

Професійна відповідальність прокурора

Тема 9. Професійна етика нотаріуса

Нормативна основа.

Взаємодія з клієнтами.

Взаємодія з органами державної влади.

Взаємодія з іншими нотаріусами.

Професійна відповідальність

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Соціальне призначення та моральний сенс правничої професії.
2. Функції правника у суспільстві.
3. Роль правника у становленні демократії, забезпеченні поваги до прав людини і верховенства права, протидії корупції.
4. Світоглядні та морально-етичні цінності правничої професії.
5. Професійна відповідальність правника, її види та форми.
6. Професійна незалежність правничої професії.
7. Критерії доброчесності представників правничої професії.
8. Самоврядність правничої професії.
9. Доступ до правничої професії (освіта, досвід роботи, кваліфікаційні іспити).
10. Забезпечення рівності у доступі до правничої професії.
11. Загальні етичні вимоги до правничої професії.
12. Компетентність як етична вимога та умова доступу до професії.
13. Неупередженість як загальна етична вимога правничої діяльності.
14. Реформування вищої юридичної освіти.
15. Престиж юридичної професії.
16. Вплив позапрофесійної поведінки на репутацію правника, гідність та добропорядність професії.
17. Збереження професійної таємниці.
18. Запобігання конфлікту інтересів.
19. Особливості конфлікту інтересів у діяльності різних правничих професій.
20. Міжнародні та європейські стандарти правничої професії.
21. Роль держави у регулюванні правничої професії.
22. Нормативна основа етичної поведінки судді. Міжнародні та європейські стандарти етичної поведінки суддів.
23. Етичні принципи здійснення суддівської діяльності.
24. Незалежність судді як морально-правовий принцип і її забезпечення на практиці.
25. Взаємодія судді з іншими учасниками судового процесу.
26. Основні критерії поведінки судді у стосунках з органами державної влади.
27. Професійна відповідальність судді.
28. Взаємодія професійних суддів з присяжними.
29. Адміністративні посади у судді: законні привілеї, додаткові етичні вимоги.
30. Конфіденційна інформація в професійній діяльності судді.
31. Самовідвід, як спосіб уникнення, як механізм запобігання зловживанню.
32. Суддівське самоврядування: форма організації.
33. Процедура дисциплінарного провадження щодо судді.

34. Нормативна основа адвокатської діяльності. Міжнародні та європейські стандарти етичної поведінки адвокатів.
35. Доступ до адвокатської практики.
36. Етичні принципи здійснення адвокатської діяльності.
37. Взаємодія адвоката з клієнтами.
38. Поведінка адвоката у відносинах з іншими учасниками судового засідання.
39. Дисциплінарна відповідальність адвоката.
40. Участь адвоката у системі безоплатної правової допомоги. Первинна та вторинна безоплатна правова допомога в Україні.
41. Адвокатська таємниця.
42. Адвокатське самоврядування.
43. Загальні етичні принципи відносин між адвокатами.
44. Міжнародні та європейські стандарти етики прокурора.
45. Етичні принципи здійснення прокурорської діяльності.
46. Участь у здійсненні правосуддя та інші функції прокурора: етичний аспект.
47. Етика взаємовідносин прокурора з громадянами, органами державної влади та іншими прокурорами.
48. Етичні вимоги до обвинувальної промови прокурора.
49. Керівник прокуратури – зразок дотримання етичних стандартів.
50. Професійна спільнота прокурорів.
51. Прокурор та ЗМІ: висвітлення результатів роботи прокурорів у ЗМІ, етика висловлювань у соцмережах.
52. Вимоги до позаслужбової поведінки прокурора: честь і гідність прокурора у неробочий час.
53. Моральна відповідальність прокурора перед суспільством.
54. Дисциплінарна відповідальність прокурорів.
55. Доступ до нотаріальної діяльності.
56. Правила професійної етики нотаріусів.
57. Європейський кодекс нотаріальної етики.
58. Взаємодія нотаріуса з особами, які до нього звернулися.
59. Форми взаємодії нотаріусів, допомога нотаріусам-початківцям.
60. Принципи співпраці нотаріуса з колегами.
61. Нотаріальна таємниця та її межі.
62. Дисциплінарна відповідальність нотаріусів.
63. Відповідальність приватного нотаріуса.
64. Вимоги до поведінки правника поза виконанням ним професійних обов'язків.
65. Участь правника у політичному житті.
66. Право на приватність.
67. Вимоги до неформальної поведінки юриста та їх значення.
68. Реклама юридичних послуг.
69. Релігійна свобода правника.
70. Образ правників у громадській думці.
71. Образ правників і правничої професії у масовій культурі.
72. Роль правників під час Євромайдану: позитивні і негативні приклади.
73. Роль правничої етики у відновленні довіри до правників.
74. Професійні об'єднання правників та їхня роль в зміцненні правничої етики.
75. Правники і російсько-українська війна.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авер'янов В.Б. Україна та європейська інтеграція: публічно-правові аспекти. За заг. ред. В.Б.Авер'янова, С.Ф.Демченка. К.: Преса України, 2010.
2. Адвокатура України: Підручник / М.А. Погорецький, О.Г. Яновська. К.: Юрінком Інтер, 2014.
3. Адміністративна юстиція. Адміністративне судочинство: Навчальний посібник / За заг.ред. Т.О. Коломієць, Г.Ю. Гулевської. К.:Істина, 2007. 152 с.
4. Адміністративне право і процес: теорія та практика правозастосування: монографія / Р.С. Мельник. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 212 с.
5. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
6. Адміністративне судочинство: навч. посіб. / І. М. Балакарева, І. В. Бойко, Я. С. Зелінська та ін.; за заг. ред. Н. Б. Писаренко. Х. : Право, 2016. 321 с.
7. Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка) : тези доп. V міжвуз. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 21 листоп. 2014 р.) [Текст] / ред. кол. : В. В. Черней, М.В. Костицький С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2014. 184 с.
8. Антипова В. І. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / за заг. ред В.В. Топчія; наук. ред. В.І. Антипова. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 896 с.
9. Бабаскін А.Ю. Кредитні відносини в цивільному праві України: монографія. К.: Талком, 2018. 570 с.
10. Бакаянова Н.М. Этические принципы адвокатуры в Украине. Одесса: Юрид. лит., 2005.
11. Бангалорські принципи поведінки суддів: схвал. Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27.07.2006. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67
12. Банчук О.А. Публічне і приватне право: історія українських вчень та сучасність – К.: Конус-Ю, 2008.
13. Белоусов Ю. Л., Блага А. Б., Житний О. О., Захаров Є. Ю., Кобзін Д. О., Мармазов В. Є. Застосування Європейської конвенції з прав людини та практики суду в діяльності органів внутрішніх справ України / [Ю. Л. Белоусов, А. Б. Блага, О. О. Житний, Є. Ю.Захаров, Д. О. Кобзін, В. Є. Мармазов]. К. : Цифра, 2008. 324с.
14. Билиця І. О. Професійна етика прокурора: монографія. Одеса: Юрид. л-ра, 2015. 184 с.
15. Бущенко А. П. Застосування статей 3 та 5 Європейської конвенції з прав людини в національній судовій практиці / Харківська правозахисна група. Х. : Права людини, 2007. 215с.
16. Бущенко А. П. Стаття 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: систематизований дайджест рішень Європейського суду з прав людини / А. П. Бущенко. Х. : Права людини, 2009. 412с.
17. Бущенко А. П. Стаття 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: систематизований дайджест рішень Європейського суду з прав людини / А.П. Бущенко 2. вид., випр. та доп. Х. : Права людини, 2008. 432с.
18. Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеціанської комісії на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25-26 березня 2011 року) на основі коментарів, що їх надали: пан Пітер Ван Дайк (член Комісії, Нідерланди), пані Грет Галлер (член Комісії, Швейцарія), пан Джефрі Джауел (член комісії, Велика Британія) та пан Коарло Туорі (член комісії, Фінляндія). *Право України*. 2011. -№ 10. С.168-184.
19. Вечерова Є. М. Нормативність кримінального права: теоретико-прикладне дослідження : монографія / Є.М. Вечерова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 460 с.

20. Вибрані справи Європейського суду з прав людини: Стаття 10 Європейської конвенції з прав людини / [Ю. Зайцев (уклад.), О. Павліченко (уклад.)]. К. : Фенікс, 2004. 93с.
21. Висновок Комітету з питань суддівської етики штату Меріленд щодо використання сайтів соціальних мереж від 12 червня 2012р. (номер запиту 2012-07).
22. Вишновецька С.В. Методологія науки трудового права. монографія. Київ:Ніка-Центр, 2014. 332с.
23. Гаудер Пол. Верховенство права в реальному світі / Пол Гаудер; [пер. з англ.: Д. Вовк, В. Гончаров та ін.; кер. проекту Д. Лученко; наук. ред. Д. Вовк]. Харків: Право, 2018. 392 с.
24. Гаудер Пол. Верховенство права в реальному світі / Пол Гаудер; [пер. з англ.: Д. Вовк, В. Гончаров та ін.; кер. проекту Д. Лученко; наук. ред. Д. Вовк]. Харків: Право, 2018. 392 с.
25. Гаудер Пол. Верховенство права в реальному світі / Пол Гаудер; [пер. з англ.: Д. Вовк, В. Гончаров та ін.; кер. проекту Д. Лученко; наук. ред. Д. Вовк]. Харків: Право, 2018. 392 с.
26. Головатий С. Верховенство права: книга друга: від доктрини до принципу. К.: Вид-во Фенікс, 2006. С.697-736.
27. Головатий С. Верховенство права: книга перша: від ідеї - до доктрини. К.: Вид-во «Фенікс», 2006. -С.61-124.
28. Головатий С. Верховенство права: книга третя: український досвід. К.: вид-во «Фенікс», 2006. С.1452-1536.
29. Декларація про захист усіх осіб від тортур та інших жорстоких, нелюдських чи принижуючих гідність видів поводження та покарання : резолюція 3452 (XXX) Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1975 року.
30. Декларація про поліцію : резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи № 690 (1979) від 8 травня 1979 року.
31. Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування / М. Дженіс, Р. Кей, Е. Бредлі. Пер. з англ. К.: Арттек, 1997. 624 с.
32. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина: навч. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
33. Договірне регулювання приватноправових відносин в умовах євроінтеграційних процесів в Україні. Монографія / За заг. ред. академіка НАПрН України О. Д. Крупчана; наук. ред. А. Б. Гриняк. К., 2017, 334 с.
34. Дудаш Т.І. Практика Європейського суду з прав людини : навч. посіб. / Т.І.Дудаш. 2-ге вид., змінене і доповнене. К. : Алерта, 2014. 488с.
35. Етика та правила організації нотаріату. Міжнародний союз нотаріату. Електронний ресурс. Режим доступу [http://npu.org.ua/wpcontent/uploads/2018/03/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0% 35 Навчальна програма курсу «Професійна відповідальність правника» ВА%D1%81-%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%9C%D0%A1%D0%9B%D0%9D-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf]
36. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / Спілка адвокатів України ; Рада Європи ; Міжнародний центр з юридичного захисту прав людини / [О.Л. Жуковська (уклад. і наук.ред.)]. К. : ЗАТ "Віпол", 2004. 960с.
37. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню : прийнята Радою Європи 28 листопада 1987 року.
38. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950р. та додаткові протоколи, рат. Законом України від 17.07.1997 р. (зміни в назві

конвенції згідно Закону України від 09.02.2006р.). Офіційний вісник України - 2006. №32. Ст. 2371.

39. Європейська хартія про закон «Про статус суддів». від 10.07.1998. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_236

40. Європейський кодекс нотаріальної етики. Електронний ресурс. Режим доступу [<http://npu.org.ua/wpcontent/uploads/2018/01/%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8.pdf>]]

41. Європейський кодекс поліцейської етики : рекомендація Rec. (2001) 10 прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 року.

42. Європейський статут судді: прийнятий Європейською асоціацією суддів від 1993. URL: <https://vkksu.gov.ua/userfiles/doc/perelik-dokumentiv/evrop-statussuddi.doc>

43. Європейський суд з прав людини. Судова практика//за заг. ред. В.Г.Буткевича. К.: Ред.журн. «Право України», 2011. Вип. 1: Стаття 3 ЄКПЛ. Заборона катувань: у 3 ч. ч. 3. 560 с.

44. Європейський суд з прав людини. Судова практика//за заг. ред. В.Г.Буткевича. К.: Ред.журн. «Право України», 2011. Вип.2: Стаття 2 ЄКПЛ. Право на життя: у 3 ч. Кн.2. 1108 с.

45. Європейський суд з прав людини. Судова практика//за заг. ред. В.Г.Буткевича. К.: Ред.журн. «Право України», 2011. Вип. 1: Стаття 3 ЄКПЛ. Заборона катувань: у 3 ч. ч. 1 -2. 936 с.

46. Європейський суд з прав людини. Судова практика//за заг. ред. В.Г.Буткевича. К.: Ред.журн. «Право України», 2011. -Вип.2: Стаття 2 ЄКПЛ. Право на життя: у 3 ч. Кн.1. 1164 с.

47. Європейський суд з прав людини. Судова практика//за заг. ред. В.Г.Буткевича. К.: Ред.журн. «Право України», 2011. Вип.2: Стаття 2 ЄКПЛ. Право на життя: у 3 ч. Кн.3. -616 с.

48. Європейський суд з прав людини: матеріали практики (2004-2005 рр.). Праці Львівської лабораторії прав людини та громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України. Серія II. Коментарі прав і законодавства. Вип.6. Львів: Світ, 2006.-440 с.

49. Європейські інструкції з питань етики та поведінки прокурорів (Будапештські принципи, ухвалені Конференцією генеральних прокурорів країн – членів Ради Європи у 2005 році). URL: <https://rm.coe.int/conference-of-prosecutors-general-of-europe-6thsession-organised-by-t/16807204b5>

50. Загальна декларація прав людини : прийнята Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН 10 грудня 1948 року.

51. Загальне адміністративне право: підручник / [Гриценко І. С., 3-14 Мельник Р. С., Пухтецька А. А. та інші]; за заг. ред. І. С. Гриценка. К. : Юрінком Інтер, 2015. 568 с.

52. Закон України “Про нотаріат” від 02.09.1993 № 3425-ХІІ

53. Іваницький С.О. Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система: монографія / С.О. Іваницький. Київ: Інтерсервіс, 2017.

54. Керівні принципи ООН щодо ролі прокурорів, прийняті на Восьмому конгресі ООН у 1990 році. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_859

55. Клименко О. М. Як звернутися до Європейського Суду з прав людини / Центр правових досліджень. К. : Видавець Фурса С.Я., 2006. 64с.

56. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятий 34-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_282

57. Кодекс поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку. Прийнято резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 р.

58. Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури [Електронний ресурс]. URL:http://www.gp.gov.ua/ua/kodet.html?_m=publications&_t=rec&id=113992.
59. Кодекс суддівської етики [Електронний ресурс]. URL:[http://court.gov.ua/userfiles/Kodex%20sud%20etiki\(1\).pdf](http://court.gov.ua/userfiles/Kodex%20sud%20etiki(1).pdf).
60. Комзюк А.Т., Бевзенко В.М., Мельник Р.С. Адміністративний процес України: Навчальний посібник. Київ: Прецедент, 2007. 613 с.
61. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція від 04.11.1950. Дата оновлення: 02.10.2013. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
62. Конвенція проти тортур та інших жорстоких, нелюдських чи принижуючих гідність видів поводження та покарання : резолюція 3946 Генеральної асамблеї ООН від 10 грудня 1984 року.
63. Конституционное право: университетский курс : учеб. : в 2 т. / под ред. А. И. Казанника, А. Н. Костюкова. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Проспект, 2016. Т. 1. 400 с.
64. Конституційне Право України : посіб. для підготов. до іспиту / Ю. Г. Барабаш [та ін.]; за заг. ред. Ю. Г. Барабаша. Х. : Право, 2016. 346 с.
65. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні / [за ред. Ю. С. Шемшученка]. К. : Видавництво "Юридична думка", 2008. 252 с.
66. Коханюк Т. С. Системне тлумачення кримінального закону: монографія / Т. С. Коханюк. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 264 с.
67. Кузнецов В. В. Теорія кваліфікації злочинів: Підручник. К.: Вид. Паливода А.В., 2006. 300 с.
68. Кухарев О. Є. Теоретичні та практичні проблеми диспозитивності в спадковому праві: монографія. Київ: Алерта, 2019. 498 с.
69. Лебідь В. І. Конституційне Право України : навч. посіб. / В. І. Лебідь. К.: Правова єдність, 2015. 40 с.
70. Литвинов О. М. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2018. 448 с.
71. Манукян В.И. Международная защита прав человека: право, прецеденты, комментарии: Научно-практическое пособие / В.И.Манукян. Киев : Истина, 2010. 478 с.
72. Манукян В.И. Страсбургское право. Европейский суд по правам человека. Право, практика, комментарий / В.И.Манукян. Харьков : Право, 2017. 600 с.
73. Маньковский И.А. Нормативная модель гражданско-правового регулирования: проблемы формирования, толкования и применения.- Минск, междунар. Ун-т «МИТСО», 2017,- 486с.
74. Марін О. К. Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм. Монографія. К.: Атіка, 2003. 224 с.
75. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / заред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
76. Мельник Р. Загальне адміністративне право в питаннях і відповідях. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 304 с.
77. Міловська Н. В. Договірні зобов'язання зі страхування у цивільному праві України: проблеми теорії та практики. *Монографія*. К., 2019. 488 с.
78. Мірило правовладця. Коментар. Глосарій. Пер. з англ. Сергія Головатого. Страсбург, 18 березня 2016 р. Дослідження № 711/2013.-164 с.
79. Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя/ URL: <https://vkksu.gov.ua/userfiles/doc/perelikdokumentiv/monreal-universal-declar.doc>
80. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України// під ред. Д.В. Журавльова.- К.: «Центр навчальної літератури», 2018р. 520с
81. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах. Т. І. 752 с.

Автор за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. Видавництво Юрінком Інтер, 2019.

82. Основи професійної етики та поведінки прокурора: навч. посіб. [Бевзюк І.М., Гвоздик О.І., Горзов А.П. та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. Козьякова І.М.]. К.: Національна академія прокуратури України, 2017. 184 с.

83. Основні принципи щодо незалежності судових органів: схвал. резолюціями Генеральної Асамблеї ООН від 29.11.1985 та 13.12.1985. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201

84. Панов М. І. Проблеми методології науки кримінального права : вибр. наук. пр. / М. І. Панов ; [уклад.: Г. М. Анісімов, В. В. Гальцова ; передм. О. В. Петришина, В. І. Борисова]. Харків : Право, 2018. 472 с.

85. Пацурківський П., Гаврилюк Р. Алгебра верховенства права, або Буттєвий устрій людського світу. *Право України*. 2017. № 3. С.112-125.

86. Пацурківський П., Гаврилюк Р. Алгебра верховенства права, або Буттєвий устрій людського світу. *Право України*. 2017. № 3. С.112-125.

87. Погорілко В. Ф. Конституційне *Право України* : Академічний курс : підручник : в 2 т. / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко; [за ред. В. Ф. Погорілка]. Т. 1. К.: ТОВ "Юридична думка", 2006–2008.

88. Попович В. М. Актуальні проблеми кримінального права: навч. посіб. / В. М. Попович, П. А. Трачук, А. В. Андрушко, С. В. Логін. К.: Юрінком Інтер, 2009. 256 с.

89. Правила адвокатської етики [Електронний ресурс]. URL: <http://vkdka.org/praviladvokatskoji-etiki>.

90. Правила професійної етики нотаріусів [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0424-13>.

91. Правила професійної етики нотаріусів, затверджені наказом Міністерства юстиції України 04.10.2013 № 2104/52

92. Правова доктрина України: у 5 т. Доктрина приватного права. Х. : Право, 2013. Т.3 / Н.С. Кузнецова, Є.О. Харитонов, Р.А. Майданик та ін.; за заг.ред. Н.С. Кузнецової. 760 с.

93. Правова охорона нотаріальної таємниці : монографія / Д. В. Журавльов, О. В. Коротюк, К. І. Чижмарь. К. : ОВК, 2017. 190 с.

94. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006р.. Відомості Верховної Ради України. 2006. №30. Ст. 260.

95. Про роль прокуратури в системі кримінального судочинства: Рекомендація R (2000) 19 Комітету міністрів – держав-членів Ради Європи від 6 жовтня 2000 року. URL: <https://goo.gl/dmMey9>

96. Проблеми правового регулювання договірних відносин суб'єктів господарювання: монографія / В. М. Адам та ін.; за заг. ред. М. С. Долинської. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2019. 247 с.

97. Процевський О.І. Методологічні засади трудового права: монографія / О.І. Процевський. Х.: ХНАДУ, 2014. 260 с.

98. Пухтецька А.А. Європейські принципи адміністративного права: монографія / А.А. Пухтецька; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К., 2012.

99. Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів незалежності судових органів: схвал. резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 15.12.1989. URL: http://www.fair.org.ua/content/library_doc/EU_Standarts_book_web.pdf

100. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам – членам відносно суддів: незалежність, ефективність та обов'язки: ухвал. Комітетом Міністрів Ради Європи від 17.11.2010. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38

101. Розгон О.В. Договори у сімейному праві України. К.: Ін Юре, 2018. - 302с.

102. Сімейне Право України [Текст]: підручник / [Т. В. Боднар, В. С. Гопанчук, О. В. Дзери та ін.]; за заг. ред. Т. В. Боднар та О. В. Дзери. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 519 с.

103. Таманага Браян. Верховенство права. Історія, політика, теорія / Пер. з англ. А.Іщенко. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 208 с.
104. Таманага Браян. Верховенство права. Історія, політика, теорія / Пер. з англ. А.Іщенко. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 208 с.
105. Тацій В. Я. Актуальні питання кримінального законодавства України та практики його застосування : монографія / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, Л. М. Демидова та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, Л. М. Демидової. Харків : Право, 2017. 400 с.
106. Федоренко В. Л. Конституційне Право України : підруч. / До 20-річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. К. : Видавництво Ліра-К, 2016. 616 с.
107. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Приватне право як концепт. Том 3. Концепт приватного права і рекодифікації цивільного законодавства в Україні: рефлексії фронтину : Фенікс2019, 752с.
108. Харьковская цивилистическая школа: о договоре: монография / И.В. Спасибо-Фатеева, В.И. Крат, О.П. Печеный и др.; под. общ. ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. Харьков: Право, 2017. 576 с
109. Цивільне право : підручник : у 2 т. / Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого"; за ред.: В. І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатєєва, В. Л. Яроцький. Х. : Право, 2014 – Т. 2. 816 с.
110. Цивільне Право України. Особлива частина: підручник /за ред. О.В. Дзери, Н.С.Кузнецової, Р.А. Майданика. К.: Юрінком Інтер, 2017.– 1176с
111. Цивільне Право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.),– К.: Видавництво Ліра-К, 2018..
112. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції / С. Шевчук — Вид. 2-е, виправ., доп. К. : Реферат, 2007. 848с.
113. Щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини: Лист Департаменту державної виконавчої служби від 24.07.2006р. URL:<http://zakon.nau.ua/doc/>
114. Юдін З. М. Загальна теорія інтерпретації договору: монографія / З. М. Юдін. Одеса: Фенікс, 2008. 156 с.
115. Hryniak A. B., Kot O. O., Pleniuk M. D. Contractual regulation of the relations related to work performance. Monograph 2018, 130 p.